Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MACIEJ SZPUNAR
της 6ης Φεβρουαρίου 2025 [1]

Υπόθεση C-492/23

X
κατά
Russmedia Digital SRL,
Inform Media Press SRL

[αίτηση του Curtea de Apel Cluj (εφετείου Cluj, Ρουμανία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Προσέγγιση των νομοθεσιών – Ηλεκτρονικό εμπόριο – Οδηγία 2000/31/ΕΚ – Προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 – Ευθύνη μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών – Πάροχος υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας ο οποίος έχει και την ιδιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα – Ευθύνη – Περιεχόμενο»

I. Εισαγωγή

1. Τα προδικαστικά ερωτήματα στην υπό κρίση υπόθεση αφορούν τις διατάξεις της οδηγίας 2000/31/ΕΚ [2] και του κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 [3].

2. Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ φυσικού προσώπου και του φορέα εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς στην οποία δημοσιεύθηκε αγγελία, χωρίς τη συγκατάθεση του προσώπου αυτού, η οποία ανέφερε ότι το εν λόγω πρόσωπο προσέφερε σεξουαλικές υπηρεσίες. Η ιδιαιτερότητα της συγκεκριμένης υποθέσεως έγκειται στο ότι η επίμαχη αγγελία περιείχε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

3. Με τα ερωτήματά του που αφορούν τον ΓΚΠΔ, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί σχετικώς, αφενός, εάν ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς όπως ο επίμαχος στη διαφορά της κύριας δίκης παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει βάσει του εν λόγω κανονισμού και, αφετέρου, εάν ο φορέας εκμετάλλευσης αυτός μπορεί να τύχει της προβλεπόμενης στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 απαλλαγής από την ευθύνη όσον αφορά αγγελία

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

[2] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο») (ΕΕ 2000, L 178, σ. 1).

[3] Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων) (ΕΕ 2016, L 119, σ. 1, στο εξής: ΓΚΠΔ).

δημοσιευθείσα στην εν λόγω διαδικτυακή αγορά. Ως εκ τούτου, η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως παρέχει στο Δικαστήριο την ευκαιρία να αποφανθεί επί της σχέσεως μεταξύ των καθεστώτων που θεσπίζουν οι δύο αυτές πράξεις του δικαίου της Ένωσης.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Η οδηγία 2000/31

4. Το άρθρο 1 της οδηγίας 2000/31, το οποίο φέρει τον τίτλο «Στόχος και πεδίο εφαρμογής», ορίζει στην παράγραφο 5, μεταξύ άλλων, ότι η εν λόγω οδηγία «δεν εφαρμόζεται [...] σε θέματα σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας που καλύπτονται ήδη από τις οδηγίες 95/46/[4] και 97/66/ΕΚ [5]».

5. Τα άρθρα 12, 13 και 14 της οδηγίας αυτής, τα οποία περιλαμβάνονται στο τμήμα 4, με τίτλο «Ευθύνη των μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών», του κεφαλαίου ΙΙ της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αρχές», αφορούν τον πάροχο υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας ο οποίος ασκεί, αντιστοίχως, δραστηριότητα απλής μετάδοσης («mere conduit»), μια μορφή αποθήκευσης σε κρυφή μνήμη που αποκαλείται «caching» ή δραστηριότητα φιλοξενίας. Οι διατάξεις αυτές καθορίζουν επίσης τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τέτοιοι πάροχοι απαλλάσσονται από την ευθύνη για τις πληροφορίες που προέρχονται από τους χρήστες των υπηρεσιών τους.

6. Κατά το άρθρο 14, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Φιλοξενία»:

«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, σε περίπτωση παροχής μιας υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας η οποία συνίσταται στην αποθήκευση πληροφοριών παρεχομένων από έναν αποδέκτη υπηρεσίας, δεν υφίσταται ευθύνη του φορέα παροχής της υπηρεσίας για τις πληροφορίες που αποθηκεύονται μετά από αίτηση αποδέκτη της υπηρεσίας, υπό τον όρο ότι:

α) ο φορέας παροχής της υπηρεσίας δεν γνωρίζει πραγματικά ότι πρόκειται για παράνομη δραστηριότητα ή πληροφορία και ότι, σε ό,τι αφορά αξιώσεις αποζημιώσεως, δεν γνωρίζει τα γεγονότα ή τις περιστάσεις από τις οποίες προκύπτει η παράνομη δραστηριότητα ή πληροφορία,

ή

β) ο φορέας παροχής της υπηρεσίας, μόλις αντιληφθεί τα προαναφερθέντα, αποσύρει ταχέως τις πληροφορίες ή καθιστά την πρόσβαση σε αυτές αδύνατη.»

[4] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ 1995, L 281, σ. 31).

[5] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Δεκεμβρίου 1997, περί επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προστασίας της ιδιωτικής ζωής στον τηλεπικοινωνιακό τομέα (ΕΕ 1998, L 24, σ. 1).

7. Το άρθρο 15 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Απουσία γενικής υποχρέωσης ελέγχου», προβλέπει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη δεν επιβάλλουν στους φορείς παροχής υπηρεσιών, για την παροχή των υπηρεσιών που αναφέρονται στα άρθρα 12, 13 και 14, γενική υποχρέωση ελέγχου των πληροφοριών που μεταδίδουν ή αποθηκεύουν ούτε γενική υποχρέωση δραστήριας αναζητήσεως γεγονότων ή περιστάσεων που δείχνουν ότι πρόκειται για παράνομες δραστηριότητες.

2. Τα κράτη μέλη δύνανται να υποχρεώσουν τους φορείς παροχής υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας να ενημερώνουν πάραυτα τις αρμόδιες κρατικές αρχές για τυχόν υπόνοιες περί χορηγουμένων παρανόμων πληροφοριών ή δραστηριοτήτων που επιχειρούν αποδέκτες των υπηρεσιών τους ή να ανακοινώνουν στις αρμόδιες αρχές, κατ' αίτησή τους, πληροφορίες που διευκολύνουν την εντόπιση αποδεκτών των υπηρεσιών τους με τους οποίους έχουν συμφωνίες αποθήκευσης.»

2. Ο ΓΚΠΔ

8. Το άρθρο 2 του ΓΚΠΔ, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής», ορίζει στην παράγραφο 4 τα εξής:

«Ο παρών κανονισμός δεν θίγει την εφαρμογή της [οδηγίας 2000/31], ιδίως των κανόνων για την ευθύνη των μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών που προβλέπονται στα άρθρα 12 έως 15 της εν λόγω οδηγίας.»

9. Το άρθρο 4 του κανονισμού αυτού, με τίτλο «Ορισμοί», έχει ως εξής:

«Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, νοούνται ως:

[…]

7) "υπεύθυνος επεξεργασίας": το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που, μόνα ή από κοινού με άλλα, καθορίζουν τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα· όταν οι σκοποί και ο τρόπος της επεξεργασίας αυτής καθορίζονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τα ειδικά κριτήρια για τον διορισμό του μπορούν να προβλέπονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους,

8) "εκτελών την επεξεργασία": το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για λογαριασμό του υπευθύνου της επεξεργασίας,

[…]

11) "συγκατάθεση" του υποκειμένου των δεδομένων: κάθε ένδειξη βουλήσεως, ελεύθερη, συγκεκριμένη, εν πλήρει επιγνώσει και αδιαμφισβήτητη, με την οποία το υποκείμενο των δεδομένων εκδηλώνει ότι συμφωνεί, με δήλωση ή με σαφή θετική ενέργεια, να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν,

[…]».

10. Το άρθρο 5 του εν λόγω κανονισμού, με τίτλο «Αρχές που διέπουν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», προβλέπει τα εξής:

«1. Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα:

α) υποβάλλονται σε σύννομη και θεμιτή επεξεργασία με διαφανή τρόπο σε σχέση με το υποκείμενο των δεδομένων (“νομιμότητα, αντικειμενικότητα και διαφάνεια”),

β) συλλέγονται για καθορισμένους, ρητούς και νόμιμους σκοπούς και δεν υποβάλλονται σε περαιτέρω επεξεργασία κατά τρόπο ασύμβατο προς τους σκοπούς αυτούς […] (“περιορισμός του σκοπού”)·

[…]

στ) υποβάλλονται σε επεξεργασία κατά τρόπο που εγγυάται την ενδεδειγμένη ασφάλεια των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, μεταξύ άλλων την προστασία τους από μη εξουσιοδοτημένη ή παράνομη επεξεργασία και τυχαία απώλεια, καταστροφή ή φθορά, με τη χρησιμοποίηση κατάλληλων τεχνικών ή οργανωτικών μέτρων (“ακεραιότητα και εμπιστευτικότητα”).

2. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας φέρει την ευθύνη και είναι σε θέση να αποδείξει τη συμμόρφωση με την παράγραφο 1 (“λογοδοσία”).»

11. Το άρθρο 6 του ίδιου κανονισμού, με τίτλο «Νομιμότητα της επεξεργασίας», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Η επεξεργασία είναι σύννομη μόνο εάν και εφόσον ισχύει τουλάχιστον μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) το υποκείμενο των δεδομένων έχει παράσχει συγκατάθεση για την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του για έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους σκοπούς,

[…]».

12. Το άρθρο 7 του ΓΚΠΔ, το οποίο φέρει τον τίτλο «Προϋποθέσεις για συγκατάθεση», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Όταν η επεξεργασία βασίζεται σε συγκατάθεση, ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι σε θέση να αποδείξει ότι το υποκείμενο των δεδομένων συγκατατέθηκε για την επεξεργασία των δεδομένων του προσωπικού χαρακτήρα.»

13. Τα άρθρα 24 έως 26 του κανονισμού αυτού περιλαμβάνονται στο τμήμα 1, με τίτλο «Γενικές υποχρεώσεις», του κεφαλαίου IV, το οποίο επιγράφεται «Υπεύθυνος επεξεργασίας και εκτελών την επεξεργασία».

14. Το άρθρο 24 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ευθύνη του υπευθύνου επεξεργασίας», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Λαμβάνοντας υπόψη τη φύση, το πεδίο εφαρμογής, το πλαίσιο και τους σκοπούς της επεξεργασίας, καθώς και τους κινδύνους διαφορετικής πιθανότητας επέλευσης και σοβαρότητας

για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας εφαρμόζει κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζει και να μπορεί να αποδεικνύει ότι η επεξεργασία διενεργείται σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό. Τα εν λόγω μέτρα επανεξετάζονται και επικαιροποιούνται όταν κρίνεται απαραίτητο.»

15. Το άρθρο 25 του ίδιου κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Προστασία των δεδομένων ήδη από τον σχεδιασμό και προστασία των δεδομένων εξ ορισμού», ορίζει στις παραγράφους 1 και 2 τα εξής:

«1. Λαμβάνοντας υπόψη τις τελευταίες εξελίξεις, το κόστος εφαρμογής και τη φύση, το πεδίο εφαρμογής, το πλαίσιο και τους σκοπούς της επεξεργασίας, καθώς και τους κινδύνους διαφορετικής πιθανότητας επέλευσης και σοβαρότητας για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων από την επεξεργασία, ο υπεύθυνος επεξεργασίας εφαρμόζει αποτελεσματικά, τόσο κατά τη στιγμή του καθορισμού των μέσων επεξεργασίας όσο και κατά τη στιγμή της επεξεργασίας, κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα, όπως η ψευδωνυμοποίηση, σχεδιασμένα για την εφαρμογή αρχών προστασίας των δεδομένων, όπως η ελαχιστοποίηση των δεδομένων, και την ενσωμάτωση των απαραίτητων εγγυήσεων στην επεξεργασία κατά τρόπο ώστε να πληρούνται οι απαιτήσεις του παρόντος κανονισμού και να προστατεύονται τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων.

2. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας εφαρμόζει κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα για να διασφαλίζει ότι, εξ ορισμού, υφίστανται επεξεργασία μόνο τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που είναι απαραίτητα για τον εκάστοτε σκοπό της επεξεργασίας. Αυτή η υποχρέωση ισχύει για το εύρος των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που συλλέγονται, τον βαθμό της επεξεργασίας τους, την περίοδο αποθήκευσης και την προσβασιμότητά τους. Ειδικότερα, τα εν λόγω μέτρα διασφαλίζουν ότι, εξ ορισμού, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν καθίστανται προσβάσιμα χωρίς την παρέμβαση του φυσικού προσώπου σε αόριστο αριθμό φυσικών προσώπων.»

16. Το άρθρο 26 του ΓΚΠΔ, το οποίο φέρει τον τίτλο «Από κοινού υπεύθυνοι επεξεργασίας», διευκρινίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Σε περίπτωση που δύο ή περισσότεροι υπεύθυνοι επεξεργασίας καθορίζουν από κοινού τους σκοπούς και τα μέσα της επεξεργασίας, αποτελούν από κοινού υπευθύνους επεξεργασίας. Αυτοί καθορίζουν με διαφανή τρόπο τις αντίστοιχες ευθύνες τους για συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τον παρόντα κανονισμό, ιδίως όσον αφορά την άσκηση των δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων και τα αντίστοιχα καθήκοντά τους για να παρέχουν τις πληροφορίες που αναφέρονται στα άρθρα 13 και 14, μέσω συμφωνίας μεταξύ τους, εκτός εάν και στον βαθμό που οι αντίστοιχες αρμοδιότητες των υπευθύνων επεξεργασίας καθορίζονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο του κράτους μέλους στο οποίο υπόκεινται οι υπεύθυνοι επεξεργασίας. Στη συμφωνία μπορεί να ορίζεται ένα σημείο επικοινωνίας για τα υποκείμενα των δεδομένων.»

Β. Το ρουμανικό δίκαιο

17. Το άρθρο 11 του Legea nr. 365/2002 privind comerțul electronic (νόμου 365/2002 περί ηλεκτρονικού εμπορίου), της 7ης Ιουνίου 2002[6], όπως τροποποιήθηκε με τον Legea nr. 121/2006 pentru modificarea și completarea nr. 365/2002 privind comerțul electronic (νόμο 121/2006 περί τροποποίησης και συμπλήρωσης του νόμου 365/2002 περί ηλεκτρονικού εμπορίου), της 4ης Μαΐου 2006[7] (στο εξής: νόμος 365/2002), προβλέπει τα εξής:

«1. Οι πάροχοι υπηρεσιών υπόκεινται στις νομικές διατάξεις περί αστικής, ποινικής και διοικητικής ευθύνης, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στον παρόντα νόμο.

2. Οι πάροχοι υπηρεσιών ευθύνονται για τις πληροφορίες που παρέχονται από τους ίδιους ή για λογαριασμό τους.

3. Οι πάροχοι υπηρεσιών δεν ευθύνονται για τις πληροφορίες που μεταδίδουν, αποθηκεύουν ή στις οποίες παρέχουν πρόσβαση υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στα άρθρα 12 έως 15.»

18. Το άρθρο 14 του εν λόγω νόμου, το οποίο φέρει τον τίτλο «Μόνιμη αποθήκευση των πληροφοριών, φιλοξενία», ορίζει τα εξής:

«1. Όταν υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας συνίσταται στην αποθήκευση των πληροφοριών που παρέχει αποδέκτης της εν λόγω υπηρεσίας, ο πάροχος της υπηρεσίας δεν ευθύνεται για τις πληροφορίες που αποθηκεύονται μετά από αίτηση αποδέκτη, εφόσον πληρούται οποιαδήποτε από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

a) ο πάροχος υπηρεσιών δεν γνωρίζει ότι η αποθηκευμένη δραστηριότητα ή πληροφορία είναι παράνομη και, όσον αφορά αξιώσεις αποζημίωσης, δεν γνωρίζει γεγονότα ή περιστάσεις από τα οποία προκύπτει ότι η επίμαχη δραστηριότητα ή πληροφορία μπορεί να προσβάλλει τα δικαιώματα τρίτου·

b) εάν γνωρίζει ότι η επίμαχη δραστηριότητα ή πληροφορία είναι παράνομη ή γεγονότα ή περιστάσεις από τα οποία προκύπτει ότι η επίμαχη δραστηριότητα ή πληροφορία μπορεί να προσβάλλει τα δικαιώματα τρίτου, ο πάροχος υπηρεσιών ενεργεί ταχέως για να τη διαγράψει ή να αποκλείσει την πρόσβαση σε αυτήν.

2. Οι διατάξεις της παραγράφου 1 δεν εφαρμόζονται όταν ο αποδέκτης ενεργεί υπό την εξουσία ή τον έλεγχο του παρόχου υπηρεσιών.

3. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου δεν θίγουν τη δυνατότητα δικαστικής ή διοικητικής αρχής να απαιτήσει από τον πάροχο υπηρεσιών να παύσει την παραβίαση των δεδομένων ή να αποτρέψει την παραβίαση αυτή, ούτε τη δυνατότητα θέσπισης κρατικών διαδικασιών που αποσκοπούν στον περιορισμό ή στη διακοπή της πρόσβασης στις πληροφορίες.»

[6] *Monitorul Oficial al României*, μέρος I, αριθ. 483, της 5ης Ιουλίου 2002.

[7] *Monitorul Oficial al României*, μέρος I, αριθ. 403, της 10ης Μαΐου 2006.

III. Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης, τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

19. Η Russmedia Digital SRL (στο εξής: Russmedia), εταιρία ρουμανικού δικαίου, είναι ιδιοκτήτρια της διαδικτυακής αγοράς www.publi24.ro, στην οποία μπορούν να δημοσιεύονται, δωρεάν ή έναντι αμοιβής, διαφημιστικές αγγελίες όσον αφορά, μεταξύ άλλων, την πώληση αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών από διάφορες περιοχές στη Ρουμανία.

20. Την 1η Αυγούστου 2018 μη ταυτοποιημένο πρόσωπο δημοσίευσε στην εν λόγω διαδικτυακή αγορά μια αγγελία της οποίας το περιεχόμενο ήταν δυσφημιστικό και προσβλητικό για την αναιρεσείουσα της κύριας δίκης, καθόσον στην αγγελία αυτή αναφερόταν ότι αυτή παρείχε σεξουαλικές υπηρεσίες (στο εξής: επίμαχη αγγελία). Η εν λόγω αγγελία περιείχε φωτογραφίες της αναιρεσείουσας της κύριας δίκης, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν χωρίς τη συγκατάθεσή της και προέρχονταν από τον λογαριασμό που διατηρούσε νομίμως σε μέσο κοινωνικής δικτύωσης, καθώς και τον αριθμό τηλεφώνου της. Καμία εξακρίβωση ως προς την ταυτότητα του προσώπου που δημοσίευσε την εν λόγω αγγελία δεν διενεργήθηκε πριν από τη δημοσίευσή της. Αφού η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης επικοινώνησε μαζί της, η Russmedia απέσυρε την εν λόγω αγγελία από τη διαδικτυακή της αγορά μετά από λιγότερο από μία ώρα. Ωστόσο, η ίδια αγγελία αναρτήθηκε στο διαδίκτυο, με αναφορά της αρχικής πηγής, σε άλλους διαδικτυακούς τόπους με διαφημιστικό περιεχόμενο, στους οποίους εξακολουθεί να είναι προσβάσιμη.

21. Θεωρώντας ότι η επίμαχη αγγελία ενείχε προσβολή των δικαιωμάτων της, η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης άσκησε αγωγή κατά της Russmedia.

22. Το Judecătoria Cluj-Napoca (πρωτοδικείο Cluj-Napoca, Ρουμανία) έκανε δεκτή την αγωγή και υποχρέωσε, βάσει του άρθρου 253 του αστικού κώδικα[8], τη Russmedia να καταβάλει στην αναιρεσείουσα της κύριας δίκης το ποσό των 7 000 ευρώ ως χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστη λόγω της προσβολής του δικαιώματός της στην εικόνα, την τιμή και την υπόληψη, της προσβολής του δικαιώματός της στην ιδιωτική ζωή, καθώς και λόγω της μη σύννομης επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι η επίμαχη αγγελία συνιστούσε παράβαση των υποχρεώσεων που επέβαλλε στη Russmedia ο ΓΚΠΔ. Το εν λόγω δικαστήριο εκτίμησε ότι το γεγονός ότι η Russmedia επέτρεψε τη δημοσίευση και, εν συνεχεία, τη διαδικτυακή μετάδοση της αγγελίας αυτής προσέβαλε σοβαρά τα δικαιώματα της αναιρεσείουσας της κύριας δίκης.

23. Το Tribunalul Specializat Cluj (ειδικό δικαστήριο του Cluj, Ρουμανία) δέχθηκε την έφεση που άσκησε η Russmedia, κρίνοντας ως αβάσιμη την αγωγή της αναιρεσείουσας της κύριας δίκης με την αιτιολογία ότι η συγκεκριμένη εταιρία δεν ήταν ο συντάκτης της επίμαχης αγγελίας. Το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι η Russmedia απλώς παρείχε υπηρεσία αποθήκευσης των αγγελιών, χωρίς να εμπλέκεται ενεργά «όσον αφορά το περιεχόμενό» τους, και ότι, υπό τις περιστάσεις αυτές, είχε εφαρμογή η προβλεπόμενη στο άρθρο 14, παράγραφος 1, του νόμου 365/2002 απαλλαγή από την ευθύνη.

24. Ειδικότερα, κατά το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, η Russmedia απέσυρε την επίμαχη αγγελία από τη διαδικτυακή της αγορά λιγότερο από μία ώρα αφότου επικοινώνησε μαζί της η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης. Το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι η Russmedia απαλλασσόταν

[8] Μολονότι δεν παρατίθεται στην απόφαση περί παραπομπής, η εν λόγω διάταξη καθορίζει τα μέσα άμυνας του προσώπου του οποίου τα μη περιουσιακά δικαιώματα προσβλήθηκαν ή απειλήθηκαν. Το πρόσωπο αυτό μπορεί να ζητήσει ενώπιον των δικαστηρίων, μεταξύ άλλων, αποζημίωση ή, κατά περίπτωση, χρηματική ικανοποίηση της ζημίας που υπέστη, εφόσον η ευθύνη για τη ζημία αυτή μπορεί να καταλογιστεί στον αυτουργό του ζημιογόνου γεγονότος.

από την ευθύνη της για τις προβαλλόμενες ζημίες, δεδομένου ότι η εν λόγω εταιρία δεν ήταν ο συντάκτης της επίμαχης αγγελίας, είχε δε αποκλείσει την πρόσβαση σε αυτήν, βάσει του άρθρου 11, παράγραφος 3, και του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο b, του νόμου 365/2002, μόλις έλαβε γνώση του γεγονότος ότι η αγγελία μπορούσε να θίγει τα δικαιώματα της αναιρεσείουσας της κύριας δίκης.

25. Όσον αφορά την υποχρέωση του υπευθύνου επεξεργασίας να ελέγχει, πριν από τη δημοσίευση μιας αγγελίας, αν ο συντάκτης της έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που περιλαμβάνονται σε αυτήν, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έκρινε εν συνεχεία ότι είχε εφαρμογή το άρθρο 11 των κανόνων εφαρμογής του νόμου 365/2002, κατά το οποίο ο πάροχος υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας δεν υποχρεούται να ελέγχει τις αποθηκευόμενες πληροφορίες[9].

26. Τέλος, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι δεν μπορούσε να προσαφθεί στη Russmedia ότι δεν έλαβε μέτρα για να εμποδίσει τη διαδικτυακή μετάδοση της επίμαχης αγγελίας. Κατά την εκτίμησή του, η παρασχεθείσα υπηρεσία συνίστατο στη δημοσίευση της εν λόγω αγγελίας, τα δε μέτρα για την παρεμπόδιση της προσβάσεως του κοινού σε αυτήν ελήφθησαν μόλις η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης ειδοποίησε τη Russmedia. Κατά συνέπεια, το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι είχε εν προκειμένω εφαρμογή ο νόμος 365/2002, ο οποίος απαλλάσσει την εταιρία αυτή από την ευθύνη για την ηθική βλάβη που προκαλείται εκ του περιεχομένου των αγγελιών που δημοσιεύουν οι χρήστες στον ιστότοπο www.publi24.ro.

27. Η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης άσκησε αναίρεση κατά της ως άνω αποφάσεως ενώπιον του Curtea de Apel Cluj (εφετείου Cluj, Ρουμανία), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου.

28. Με την αίτηση αναιρέσεως, η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης ισχυρίζεται, μεταξύ άλλων, ότι ο νόμος 365/2002 δεν αποτελεί ειδικό νόμο σε σχέση με τον ΓΚΠΔ και ότι, συνεπώς, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο όφειλε να εξετάσει την ευθύνη της Russmedia υπό το πρίσμα των διατάξεων του εν λόγω κανονισμού.

29. Επιπλέον, η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης επισημαίνει ότι ο ρόλος της Russmedia δεν περιοριζόταν στην παροχή στους πελάτες συγκεκριμένης τεχνολογικής υποδομής για την πρόσβαση στον διακομιστή φιλοξενίας. Κατά την άποψή της, η εταιρία αυτή διαδραμάτιζε και ρόλο διαχειριστή, παρεμβαίνοντας στο επίπεδο του περιεχομένου των αγγελιών, με σκοπό την ορθή διαχείριση των πληροφοριών. Η εν λόγω εταιρία, ως διαχειρίστρια της επίμαχου διαδικτυακού τόπου, αποθηκεύει και επεξεργάζεται το περιεχόμενο των πληροφοριών. Η επεξεργασία και η αποθήκευση των δεδομένων καθώς και η διάθεσή τους στο κοινό υπό ορισμένη μορφή προϋποθέτουν τόσο την ανάλυση των δεδομένων και των πληροφοριών που περιέχονται στις αγγελίες όσο και τη διαχείρισή τους, η οποία είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της ευχερούς προσβάσεως του κοινού, γεγονός που συνεπάγεται την άμεση εμπλοκή της εν λόγω εταιρίας. Κατά συνέπεια, το άρθρο 14 του νόμου 365/2002 δεν έχει εν προκειμένω εφαρμογή. Επίσης, η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης θεωρεί ότι η προβλεπόμενη στη διάταξη αυτή απαλλαγή από την ευθύνη δεν έχει εφαρμογή εάν η ευθύνη θεμελιώνεται σε άλλες νομοθετικές πράξεις, όπως ο ΓΚΠΔ, όπερ, κατά την άποψή της, συμβαίνει εν προκειμένω.

[9] Οι κανόνες εφαρμογής του νόμου 365/2002 εγκρίθηκαν με την Hotărârea Guvernului nr. 1.308/2002 (υπ' αριθ. 1.308/2002 απόφαση της Κυβερνήσεως) και αποτελούν διοικητική πράξη με κανονιστικό χαρακτήρα. Το άρθρο 11, παράγραφος 1, της εν λόγω απόφασης προβλέπει ότι «[ο]ι πάροχοι υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας οι οποίοι παρέχουν τις υπηρεσίες που προβλέπονται στα άρθρα 12 έως 15 του [νόμου 365/2002] δεν υποχρεούνται να ελέγχουν τις πληροφορίες που διαβιβάζουν ή αποθηκεύουν ούτε υποχρεούνται να αναζητούν ενεργώς δεδομένα σχετικά με δραστηριότητες ή πληροφορίες που φαίνονται μη σύννομες στον τομέα των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας τις οποίες αυτοί παρέχουν».

30. Το αιτούν δικαστήριο έκανε δεκτή την αίτηση αναιρέσεως, κρίνοντας ότι το δευτεροβάθμιο δικαστήριο δεν είχε εξετάσει τη δυνατότητα εφαρμογής των διατάξεων του ΓΚΠΔ στην προκειμένη περίπτωση, αναίρεσε την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, κράτησε δε την υπόθεση προκειμένου να την εκδικάσει εκ νέου κατ' έφεση.

31. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά την εκτίμησή του, οι φορείς εκμετάλλευσης διαδικτυακών αγορών δεν υποχρεούνται να προβαίνουν σε προηγούμενο έλεγχο των αγγελιών που δημοσιεύουν οι χρήστες. Επισημαίνει ωστόσο ότι, κατά την απόφαση L'Oréal κ.λπ. [10], μόνον ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς ο οποίος δεν διαδραματίζει ενεργό ρόλο συνιστάμενο στην παροχή συνδρομής με σκοπό τη βελτιστοποίηση της παρουσιάσεως των προσφορών προς πώληση ή την προώθησή τους μπορεί να επικαλεστεί την προβλεπόμενη στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 απαλλαγή από την ευθύνη. Επιπλέον, κατά την εν λόγω απόφαση [11], ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς δεν μπορεί να επικαλεστεί την εν λόγω απαλλαγή από την ευθύνη αν έλαβε γνώση γεγονότων ή περιστάσεων βάσει των οποίων ένας συνετός επιχειρηματίας θα όφειλε να διαπιστώσει τον παράνομο χαρακτήρα των επίμαχων προσφορών προς πώληση και, σε περίπτωση λήψεως τέτοιας γνώσεως, αν δεν ενήργησε ταχέως. Στο ίδιο πνεύμα, κατά την απόφαση Παπασάββας [12], εκδότρια εταιρία περιοδικού Τύπου, η οποία διαθέτει διαδικτυακό τόπο στον οποίο αναρτά την ηλεκτρονική έκδοση έντυπης εφημερίδας, επίσης δεν μπορεί να επικαλεστεί την εν λόγω απαλλαγή από την ευθύνη εφόσον έχει γνώση των δημοσιευόμενων πληροφοριών και ασκεί έλεγχο επ' αυτών.

32. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η νομολογία του Δικαστηρίου αναφέρεται μόνο σε προσφορές που αναρτώνται στο διαδίκτυο, των οποίων ο παράνομος χαρακτήρας προκύπτει από την ανάλυση γεγονότων και περιστάσεων που γνωστοποιήθηκαν ρητώς στον υπεύθυνο επεξεργασίας μετά τη δημοσίευση της επίμαχης αγγελίας. Αντιθέτως, το Δικαστήριο ουδέποτε είχε την ευκαιρία να εξετάσει περίπτωση όπως αυτή που αποτελεί αντικείμενο της υπό κρίση υποθέσεως. Συγκεκριμένα, η ιδιαιτερότητα της υποθέσεως της κύριας δίκης έγκειται στο γεγονός ότι το περιεχόμενο της αγγελίας που δημοσιεύθηκε από μη ταυτοποιημένο κατά τον χρόνο ασκήσεως της αγωγής χρήστη ήταν προδήλως παράνομο και ιδιαιτέρως βλαπτικό για το θιγόμενο πρόσωπο. Επομένως, κατά το αιτούν δικαστήριο, η ειδοποίηση του υπεύθυνου επεξεργασίας δεν ήταν αναγκαία για να γίνει αντιληπτός και να αναλυθεί ο τυχόν παράνομος χαρακτήρας των δημοσιευθεισών πληροφοριών.

33. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει το γεγονός ότι η επίμαχη αγγελία, μολονότι διεγράφη από τον ιστότοπο της Russmedia, στον οποίο είχε αρχικώς δημοσιευθεί, κατόπιν ειδοποιήσεως εκ μέρους της αναιρεσείουσας της κύριας δίκης, εντούτοις αναπαράχθηκε ολόκληρη από πολλούς άλλους διαδικτυακούς τόπους, μαζί με όλα τα στοιχεία και τις φωτογραφίες της αναιρεσείουσας της κύριας δίκης, με αναφορά της αρχικής πηγής, χωρίς μέτρα προστασίας όσον αφορά τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Επομένως, η ζημία κατέστη μόνιμη και εξακολουθεί να προκαλείται ακόμη και σήμερα.

34. Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι οι σεξουαλικές υπηρεσίες για τις οποίες γινόταν λόγος στην επίμαχη αγγελία και τις οποίες φερόταν ότι προσέφερε η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης είναι δυνατόν να συνδέονται με σοβαρές αξιόποινες πράξεις, οι οποίες τιμωρούνται από τον ποινικό κώδικα, όπως η μαστροπεία και η εμπορία ανθρώπων.

[10] Απόφαση της 12ης Ιουλίου 2011 (C-324/09, στο εξής: απόφαση L'Oréal κ.λπ., EU:C:2011:474, σκέψη 116).

[11] Βλ. απόφαση L'Oréal κ.λπ. (σκέψη 124).

[12] Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014 (C-291/13, EU:C:2014:2209, σκέψη 46).

35. Τέλος, το αιτούν δικαστήριο σημειώνει ότι, λαμβανομένων υπόψη των όρων και προϋποθέσεων χρήσης της διαδικτυακής αγοράς της, η Russmedia δεν φαίνεται να είναι απλώς και μόνον παθητικός χρήστης των δεδομένων. Συγκεκριμένα, μολονότι η εταιρία αυτή δεν διεκδικεί δικαίωμα κυριότητας επί του υλικού που παρέχεται ή αναρτάται, μεταφορτώνεται ή αποστέλλεται, εντούτοις διατηρεί το δικαίωμα χρήσης του υλικού, συμπεριλαμβανομένων της αντιγραφής, διανομής, διαβίβασης, δημοσίευσης, αναπαραγωγής, τροποποίησης, μετάφρασης, παραχώρησης σε συνεργάτες και διαγραφής του ανά πάσα στιγμή, ακόμη και χωρίς οποιαδήποτε βάσιμη αιτιολογία προς τούτο.

36. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Curtea de Apel Cluj (εφετείο Cluj), με απόφαση της 15ης Ιουνίου 2023, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 3 Αυγούστου 2023, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Εφαρμόζονται τα άρθρα 12 έως 14 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ και σε πάροχο υπηρεσιών πληροφοριών τύπου αποθήκευσης-φιλοξενίας ο οποίος θέτει στη διάθεση των χρηστών διαδικτυακό τόπο στον οποίο μπορούν να δημοσιεύονται αγγελίες, δωρεάν ή επί πληρωμή, και ο οποίος υποστηρίζει ότι ο ρόλος του στη δημοσίευση των αγγελιών των χρηστών έχει αμιγώς τεχνικό χαρακτήρα (διάθεση της πλατφόρμας), πλην όμως, στους γενικούς όρους χρήσης του διαδικτυακού τόπου, αναφέρει ότι δεν διεκδικεί δικαίωμα κυριότητας επί του υλικού που παρέχεται ή δημοσιεύεται, μεταφορτώνεται ή αποστέλλεται, διατηρεί ωστόσο το δικαίωμα χρήσης του υλικού, περιλαμβανομένων της αντιγραφής, διανομής, διαβίβασης, δημοσίευσης, αναπαραγωγής, τροποποίησης, μετάφρασης, παραχώρησης σε συνεργάτες και διαγραφής του ανά πάσα στιγμή, ακόμη και χωρίς να χρειάζεται να παράσχει αιτιολογία προς τούτο;

2) Κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφος 4, του άρθρου 4, σημεία 7 και 11, του άρθρου 5, παράγραφος 1, στοιχείο στ', του άρθρου 6, παράγραφος 1, στοιχείο α', και των άρθρων 7, 24 και 25 του [ΓΚΠΔ], καθώς και του άρθρου 15 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, υποχρεούται ο πάροχος υπηρεσιών πληροφοριών τύπου αποθήκευσης-φιλοξενίας, ο οποίος είναι υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, να εξακριβώσει, πριν από τη δημοσίευση μιας αγγελίας, ότι το πρόσωπο που δημοσιεύει την αγγελία και το υποκείμενο των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αφορά η αγγελία ταυτίζονται;

3) Κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφος 4, του άρθρου 4, σημεία 7 και 11, του άρθρου 5, παράγραφος 1, στοιχείο στ', του άρθρου 6, παράγραφος 1, στοιχείο α', και των άρθρων 7, 24 και 25 του [ΓΚΠΔ], καθώς και του άρθρου 15 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, υποχρεούται ο πάροχος υπηρεσιών πληροφοριών τύπου αποθήκευσης-φιλοξενίας, ο οποίος είναι υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, να εξακριβώσει εκ των προτέρων το περιεχόμενο των αγγελιών που αποστέλλουν οι χρήστες, με σκοπό τη διαγραφή των αγγελιών που έχουν δυνητικώς μη σύννομο χαρακτήρα ή που μπορεί να θίγουν την προσωπική και οικογενειακή ζωή ενός προσώπου;

4) Κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 5, παράγραφος 1, στοιχεία β' και στ', των άρθρων 24 και 25 του [ΓΚΠΔ] και του άρθρου 15 της οδηγίας 2000/31/ΕΚ, υποχρεούται ο πάροχος υπηρεσιών πληροφοριών τύπου αποθήκευσης-φιλοξενίας, ο οποίος είναι υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, να εφαρμόζει μέτρα προστασίας ικανά να εμποδίζουν ή να περιορίζουν την αντιγραφή και την αναδιανομή του περιεχομένου των αγγελιών που δημοσιεύονται μέσω αυτού;»

37. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η Ρουμανική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης και η Επιτροπή εκπροσωπήθηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση η οποία διεξήχθη στις 2 Ιουλίου 2024.

IV. Ανάλυση

38. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα ζητείται να διευκρινιστεί αν η Russmedia μπορεί να επικαλεστεί την απαλλαγή από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31, ενώ το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα αφορούν το κατά πόσον η εν λόγω εταιρία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει βάσει του ΓΚΠΔ.

39. Κατά το παρελθόν, το Δικαστήριο επισήμανε ότι το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31, που αποτελεί το αντικείμενο του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, αποσκοπεί στον περιορισμό των περιπτώσεων στις οποίες, σύμφωνα με το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο, μπορεί να θεμελιωθεί ευθύνη των παρόχων ενδιάμεσων υπηρεσιών [13]. Είμαι της γνώμης ότι, λαμβανομένης υπόψη της εξέλιξης του δικαίου της Ένωσης στον τομέα αυτόν, η προβλεπόμενη στην εν λόγω διάταξη απαλλαγή από την ευθύνη έχει εφαρμογή και στην περίπτωση κατά την οποία ο πάροχος υπηρεσιών υπέχει ευθύνη βάσει των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης ή των εθνικών διατάξεων περί μεταφοράς του στην εσωτερική έννομη τάξη [14].

40. Από την απόφαση περί παραπομπής συνάγεται ότι, στη διαφορά της κύριας δίκης, ενδέχεται να στοιχειοθετείται ευθύνη της Russmedia λόγω παραβάσεως του ΓΚΠΔ [15]. Υπό τις συνθήκες αυτές, θα μπορούσε να θεωρηθεί εκ των προτέρων σκόπιμο να εξεταστούν αρχικά το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, με τα οποία το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν η Russmedia παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει βάσει ΓΚΠΔ. Ωστόσο, χάριν σαφήνειας της αναλύσεως, θα εξετάσω τα ερωτήματα με τη σειρά με την οποία υποβάλλονται. Συνεπώς, θα αναλύσω κατ' αρχάς το ζήτημα που τίθεται με την απόφαση περί παραπομπής υπό το πρίσμα της οδηγίας 2000/31, για να προβώ εν συνεχεία στην εξέταση του ζητήματος αυτού υπό το πρίσμα του ΓΚΠΔ. Τέλος, στο τελευταίο μέρος της αναλύσεώς μου, θα εξετάσω τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ του εν λόγω κανονισμού και της εν λόγω οδηγίας.

41. Ειδικότερα, όλα τα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν το πιο θεμελιώδες ζήτημα της σχέσεως μεταξύ των διατάξεων της οδηγίας 2000/31 και εκείνων του ΓΚΠΔ. Θα εξετάσω το ζήτημα αυτό αφού πρώτα προσδιορίσω τις κρίσιμες διατάξεις των δύο αυτών πράξεων του δικαίου της Ένωσης, δεδομένου ότι οι νομικοί χαρακτηρισμοί, βάσει των κατηγοριών που προβλέπονται από τις πράξεις αυτές, βρίσκονται στο επίκεντρο των τεσσάρων προδικαστικών ερωτημάτων.

[13] Βλ. απόφαση της 23ης Μαρτίου 2010, Google France και Google (C-236/08 έως C-238/08, EU:C:2010:159, σκέψη 107).

[14] Βλ., όσον αφορά τις διατάξεις περί μεταφοράς του δικαίου της Ένωσης στην εσωτερική έννομη τάξη, Wilman, F., *The Responsibility of Online Intermediaries for Illegal User Content in the EU and the US*, Edward Elgar, Cheltenham-Northampton, 2020, σ. 18, σημείο 2.18. Βλ., επίσης, όσον αφορά το δίκαιο της Ένωσης αυτό καθεαυτό, αιτιολογική σκέψη 17 του κανονισμού (ΕΕ) 2022/2065 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 19ης Οκτωβρίου 2022, σχετικά με την ενιαία αγορά ψηφιακών υπηρεσιών και την τροποποίηση της οδηγίας 2000/31/ΕΚ (πράξη για τις ψηφιακές υπηρεσίες) (ΕΕ 2022, L 277, σ. 1) (στο εξής: Digital Services Act).

[15] Συγκεκριμένα, κατά το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, το μη σύννομο των ενεργειών της Russmedia προέκυπτε από παράβαση του ΓΚΠΔ. Ομοίως, η συζήτηση μεταξύ των διαδίκων ενώπιον του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου και του αιτούντος δικαστηρίου αφορά το ζήτημα αν μπορεί να γίνει επίκληση του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 προκειμένου ένας πάροχος υπηρεσιών να απαλλαγεί από την ευθύνη του για παράβαση του εν λόγω κανονισμού. Βλ. σημείο 28 των παρουσών προτάσεων.

Α. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

42. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 έχει την έννοια ότι ο φορέας παροχής υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, συνιστάμενης στη διάθεση στους χρήστες μιας διαδικτυακής αγοράς στην οποία μπορούν να δημοσιεύονται αγγελίες δωρεάν ή έναντι αμοιβής, μπορεί να τύχει της προβλεπόμενης στην εν λόγω διάταξη απαλλαγής από την ευθύνη και στην περίπτωση που ο πάροχος αυτός αναφέρει, στους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης της διαδικτυακής αγοράς του, ότι, μολονότι δεν διεκδικεί δικαίωμα κυριότητας επί του υλικού που παρέχεται, αναρτάται, μεταφορτώνεται ή αποστέλλεται, διατηρεί εντούτοις το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το υλικό αυτό, περιλαμβανομένων της αντιγραφής, διανομής, διαβίβασης, δημοσίευσης, αναπαραγωγής, τροποποίησης, μετάφρασης, παραχώρησης σε συνεργάτες και διαγραφής του ανά πάσα στιγμή, ακόμη και χωρίς να χρειάζεται να παράσχει αιτιολογία προς τούτο.

43. Επομένως, θα εξετάσω το ερώτημα αυτό (τμήμα 1), με το οποίο ζητείται, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν η Russmedia μπορεί να χαρακτηριστεί ως «μεσάζων παροχής υπηρεσιών» ο οποίος μπορεί, εκ προοιμίου, να επικαλεστεί την προβλεπόμενη στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 απαλλαγή από την ευθύνη. Δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο φαίνεται επίσης να διατυπώνει αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον, λαμβανομένης υπόψη της ιδιαιτερότητας της διαφοράς της κύριας δίκης, πληρούνται εν προκειμένω οι προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτά η εν λόγω διάταξη την απαλλαγή από την ευθύνη σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, θα αναλύσω χάριν πληρότητας και το ζήτημα αυτό (τμήμα 2).

1. Επί της έννοιας του «μεσάζοντα παροχής υπηρεσιών»

α) Το περιεχόμενο και οι παραδοχές του προδικαστικού ερωτήματος

44. Φρονώ ότι είναι σημαντικό να επισημανθούν τόσο η παραδοχή στην οποία στηρίζεται το πρώτο προδικαστικό ερώτημα όσο και το περιεχόμενο του ερωτήματος αυτού.

45. Συναφώς, κατά πρώτον, όπως προανέφερα [16], τα άρθρα 12, 13 και 14 της οδηγίας 2000/31 προβλέπουν εξαιρέσεις από την ευθύνη οι οποίες έχουν εφαρμογή όταν οι υπηρεσίες τις οποίες παρέχουν οι πάροχοι υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας αφορούν, αντιστοίχως, την απλή μετάδοση («mere conduit»), τη μορφή αποθήκευσης σε κρυφή μνήμη που αποκαλείται «caching» και τη φιλοξενία.

46. Μολονότι στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα μνημονεύονται οι τρεις αυτές διατάξεις, το αιτούν δικαστήριο αφήνει να εννοηθεί ότι η Russmedia παρέχει υπηρεσία συνιστάμενη στη φιλοξενία πληροφοριών που παρέχονται από τους χρήστες. Επιπλέον, το άρθρο 14 του νόμου 365/2002, του οποίου η δυνατότητα εφαρμογής αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων [17], φαίνεται ότι αποτελεί μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη του άρθρου 14 της οδηγίας 2000/31, το οποίο αφορά την υπηρεσία φιλοξενίας. Επομένως, εκτιμώ ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα αφορά τη συγκεκριμένη διάταξη του δικαίου της Ένωσης και ότι η υπόθεση εργασίας του αιτούντος δικαστηρίου είναι ότι η παρεχόμενη από τη Russmedia υπηρεσία αποτελεί υπηρεσία της κοινωνίας της πληροφορίας, συνίσταται δε, κατ' αρχήν, στη φιλοξενία πληροφοριών που παρέχονται από τους χρήστες διαδικτυακής αγοράς της.

[16] Βλ. σημείο 5 των παρουσών προτάσεων.

[17] Βλ. σημείο 29 των παρουσών προτάσεων.

47. Κατά δεύτερον, όσον αφορά το περιεχόμενο του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, από την προσεκτική διατύπωσή του συνάγεται ότι το αιτούν δικαστήριο δεν λαμβάνει θέση σχετικά με τον ρόλο που διαδραματίζει η Russmedia κατά την παροχή της υπηρεσίας φιλοξενίας της. Συγκεκριμένα, από το εν λόγω ερώτημα προκύπτει ότι η διαπίστωση κατά την οποία ο ρόλος της Russmedia έχει αμιγώς τεχνικό χαρακτήρα απορρέει από τους ισχυρισμούς που διατύπωσε η εταιρία αυτή [18]. Μολονότι το αιτούν δικαστήριο δεν φαίνεται να θέτει υπό αμφισβήτηση τον συγκεκριμένο ισχυρισμό, θα τον εξετάσω ωστόσο, διότι η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης αμφισβητεί εντόνως τη βασιμότητά του [19].

48. Τέλος, κατά τρίτον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η Russmedia «δεν φαίνεται να είναι απλώς και μόνον παθητικός χρήστης των δεδομένων (μεσάζων παροχής υπηρεσιών), καθόσον, μολονότι [η εν λόγω εταιρία] δεν διεκδικεί δικαίωμα κυριότητας επί του υλικού που παρέχεται ή αναρτάται, μεταφορτώνεται ή αποστέλλεται, εντούτοις διατηρεί το δικαίωμα χρήσης του υλικού [αυτού]». Η διατύπωση του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος αντικατοπτρίζει αυτόν τον προβληματισμό του αιτούντος δικαστηρίου. Ειδικότερα, με το εν λόγω ερώτημα ζητείται να διευκρινιστεί αν «πάροχο[ς] υπηρεσιών […] ο οποίος θέτει στη διάθεση των χρηστών [διαδικτυακή αγορά], πλην όμως, στους γενικούς όρους χρήσης του διαδικτυακού τόπου, αναφέρει [ότι δεν] διεκδικεί δικαίωμα κυριότητας επί του υλικού», μπορεί να τύχει της προβλεπόμενης στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 απαλλαγής από την ευθύνη.

49. Οι αναφορές, στην απόφαση περί παραπομπής, περί του αμιγώς τεχνικού ή παθητικού χαρακτήρα της δραστηριότητας της Russmedia παραπέμπουν στη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία η προβλεπόμενη στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 απαλλαγή από την ευθύνη αφορά αποκλειστικώς και μόνον την περίπτωση κατά την οποία η συμπεριφορά του παρόχου περιορίζεται στη συμπεριφορά «μεσάζοντα παροχής υπηρεσιών», κατά την έννοια που θέλησε να προσδώσει στον όρο αυτόν ο νομοθέτης στο πλαίσιο του τμήματος 4 του κεφαλαίου ΙΙ της εν λόγω οδηγίας. Συγκεκριμένα, από την αιτιολογική σκέψη 42 της εν λόγω οδηγίας προκύπτει, συναφώς, ότι οι εξαιρέσεις από την ευθύνη που προβλέπονται στην οδηγία αυτή καλύπτουν μόνο τις περιπτώσεις στις οποίες η δραστηριότητα του φορέα παροχής υπηρεσιών στο πλαίσιο της κοινωνίας της πληροφορίας έχει *εντελώς τεχνικό*, αυτόματο και *παθητικό* χαρακτήρα, πράγμα που συνεπάγεται ότι ο εν λόγω πάροχος δεν έχει ούτε τη γνώση ούτε τον έλεγχο των πληροφοριών που μεταδίδει ή αποθηκεύει [20]. Υπό το πρίσμα αυτής της νομολογίας πρέπει να εξεταστεί το πρώτο προδικαστικό ερώτημα.

β) Ο ρόλος που διαδραματίζει ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς

50. Μολονότι το αιτούν δικαστήριο δεν παρέχει λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τη λειτουργία της διαδικτυακής αγοράς της Russmedia, φαίνεται ότι η εν λόγω εταιρία καθορίζει τη διάταξη των αγγελιών και τις δημοσιεύει δωρεάν ή έναντι αμοιβής στη διαδικτυακή της αγορά, στην οποία οι αγγελίες κατατάσσονται σε διάφορες κατηγορίες που επιλέγουν οι χρήστες που πραγματοποιούν τις αναρτήσεις και στην οποία οι λοιποί χρήστες μπορούν να πραγματοποιούν αναζητήσεις μέσω απλής μηχανής αναζήτησης και να ταξινομούν τα αποτελέσματά τους. Ο χρήστης που επιθυμεί να προβεί σε ανάρτηση οφείλει να εγγραφεί στη Russmedia. Η ταυτότητά του δεν ελέγχεται ούτε κατά την εγγραφή του ούτε κατά την πραγματοποίηση της ανάρτησης. Αυτή είναι η εικόνα για τον τρόπο λειτουργίας της επίμαχης διαδικτυακής αγοράς, όπως

[18] Συγκεκριμένα, η Russmedia ισχυρίστηκε ότι «ο ρόλος της στη δημοσίευση των αγγελιών των χρηστών έχει αμιγώς τεχνικό χαρακτήρα (διάθεση της πλατφόρμας)».

[19] Βλ. σημείο 29 των παρουσών προτάσεων.

[20] Βλ. απόφαση της 23ης Μαρτίου 2010, Google France και Google (C-236/08 έως C-238/08, EU:C:2010:159, σκέψεις 112 και 113).

προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, από τις γραπτές παρατηρήσεις των διαδίκων και από τις παρατηρήσεις που υποβλήθηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση καθώς και από δική μου έρευνα. Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εξακριβώσει την ακρίβεια των παρατηρήσεων αυτών πριν εκδώσει την απόφασή του επί της διαφοράς της κύριας δίκης.

51. Σε υπόθεση με εμπλεκόμενο τον φορέα εκμετάλλευσης μιας διαδικτυακής αγοράς, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι, προκειμένου να εξακριβωθεί εάν ο εν λόγω φορέας εκμετάλλευσης μπορεί να απαλλαγεί από την ευθύνη του δυνάμει του άρθρου 14 της οδηγίας 2000/31, πρέπει να εξεταστεί αν περιορίζεται σε *ουδέτερη* παροχή της υπηρεσίας του μέσω αμιγώς τεχνικής και αυτόματης επεξεργασίας των παρεχομένων από τους πελάτες του δεδομένων ή αν διαδραματίζει ενεργό ρόλο ικανό να του παρέχει γνώση ή έλεγχο των δεδομένων αυτών [21].

52. Συναφώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι απλώς και μόνον το γεγονός ότι ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς αποθηκεύει στον διακομιστή του τις προσφορές προς πώληση, καθορίζει τις λεπτομέρειες παροχής της υπηρεσίας του, αμείβεται γι' αυτήν και παρέχει πληροφορίες γενικής φύσεως στους πελάτες του δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια να μην μπορούν να εφαρμοστούν γι' αυτόν οι προβλεπόμενες από την οδηγία 2000/31 εξαιρέσεις όσον αφορά την ευθύνη [22].

53. Επιπλέον, όσον αφορά μια από τις προϋποθέσεις που θέτει το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 για την απαλλαγή του μεσάζοντα παροχής υπηρεσιών από την ευθύνη, στις οποίες θα επανέλθω κατωτέρω [23], το Δικαστήριο έκρινε ότι το γεγονός ότι ο διαχειριστής πλατφόρμας ανταλλαγής διαδικτυακού περιεχομένου ευρετηριάζει αυτόματα το περιεχόμενο που αναρτάται στην πλατφόρμα αυτή, ότι η εν λόγω πλατφόρμα περιλαμβάνει λειτουργία αναζήτησης και ότι προτείνει βίντεο ανάλογα με το προφίλ ή τις προτιμήσεις των χρηστών δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι δεν πληρούται η προϋπόθεση αυτή [24]. Κατά μείζονα λόγο, το γεγονός αυτό δεν είναι ικανό να στερήσει από τον εν λόγω φορέα εκμετάλλευσης τη δυνατότητα να επικαλεστεί την προβλεπόμενη στη διάταξη αυτή απαλλαγή από την ευθύνη. Συγκεκριμένα, το ζήτημα κατά πόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις από τις οποίες το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχεία α′ και β′, της εν λόγω οδηγίας εξαρτά την απαλλαγή από την ευθύνη τίθεται μόνον εάν ο εν λόγω πάροχος μπορεί να χαρακτηριστεί ως «πάροχος υπηρεσιών φιλοξενίας που διαδραματίζει ουδέτερο ρόλο» όσον αφορά τις πληροφορίες που αποθηκεύει και μπορεί, εκ προοιμίου, να επικαλεστεί την απαλλαγή αυτή.

54. Συνεπώς, φαίνεται, εκ πρώτης όψεως, ότι η Russmedia διαδραματίζει ουδέτερο ρόλο όσον αφορά τις πληροφορίες που αποθηκεύονται κατόπιν αιτήματος των χρηστών που πραγματοποιούν αναρτήσεις και ότι δύναται να επικαλεστεί την απαλλαγή του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31. Πρέπει στο σημείο αυτό να αρθούν οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου, που αντανακλώνται στη διατύπωση του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, με το οποίο ζητείται, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν, κατά την εξέταση της δυνατότητας εφαρμογής της απαλλαγής αυτής, πρέπει να αποδίδεται εξέχουσα σημασία στους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης μιας διαδικτυακής αγοράς ή στις ενέργειες στις οποίες προβαίνει στην πράξη ο φορέας εκμετάλλευσης της διαδικτυακής αγοράς.

[21] Βλ. απόφαση L'Oréal κ.λπ. (σκέψη 113).

[22] Βλ. απόφαση L'Oréal κ.λπ. (σκέψη 115).

[23] Η διάταξη αυτή προβλέπει, κατ' ουσίαν, ότι ο εν λόγω πάροχος υπηρεσιών δεν μπορεί να γνωρίζει ότι η δραστηριότητα ή η πληροφορία είναι παράνομη. Βλ. σημείο 68 των παρουσών προτάσεων.

[24] Πρβλ. απόφαση της 22ας Ιουνίου 2021, YouTube και Cyando (C-682/18 και C-683/18, στο εξής: απόφαση YouTube και Cyando, EU:C:2021:503, σκέψη 114).

γ) Η σημασία των όρων και προϋποθέσεων χρήσης

55. Υπενθυμίζεται ότι, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης της διαδικτυακής αγοράς της, η Russmedia, χωρίς να διεκδικεί δικαίωμα κυριότητας επί του υλικού που παρέχεται, αναρτάται, μεταφορτώνεται ή αποστέλλεται, εντούτοις διατηρεί το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το υλικό αυτό, περιλαμβανομένων της αντιγραφής, διανομής, διαβίβασης, δημοσίευσης, αναπαραγωγής, τροποποίησης, μετάφρασης, παραχώρησης σε συνεργάτες και διαγραφής του ανά πάσα στιγμή, ακόμη και χωρίς να χρειάζεται αιτιολογία προς τούτο.

56. Διαπιστώνω κατ' αρχάς ότι η διαφορά της κύριας δίκης δεν αφορά ζημία που υπέστη η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης από την επέμβαση της Russmedia στην επίμαχη αγγελία η οποία ήταν προσβάσιμη στη διαδικτυακή της αγορά. Επομένως, στην υπό κρίση υπόθεση, δεν πρόκειται για περίπτωση στην οποία η ζημία πηγάζει από το περιεχόμενο που έχει παράσχει ο χρήστης διαδικτυακής αγοράς, το οποίο έχει τροποποιηθεί ή αλλοιωθεί από τον φορέα εκμετάλλευσης της διαδικτυακής αγοράς.

57. Κατόπιν της διαπιστώσεως αυτής, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, λαμβανομένων υπόψη των όρων και προϋποθέσεων χρήσης της διαδικτυακής αγοράς της, η Russmedia δεν φαίνεται να υπέχει καμία υποχρέωση έναντι των χρηστών που πραγματοποιούν αναρτήσεις όσον αφορά την κατάρτιση ή την παρουσίαση του περιεχομένου των αγγελιών που αποθηκεύονται κατόπιν αιτήματός τους. Αντιθέτως, η εν λόγω εταιρία διατηρεί το δικαίωμα να χρησιμοποιεί τις πληροφορίες αυτές και μάλιστα χωρίς να χρειάζεται αιτιολογία προς τούτο.

58. Συναφώς, μολονότι οι όροι και οι προϋποθέσεις χρήσης μιας διαδικτυακής αγοράς μπορούν να καθορίζουν τη λειτουργία μιας υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας και να καθιστούν δυνατή την κατανόηση του ρόλου που διαδραματίζει ο πάροχός της, οι συμβατικές ρυθμίσεις κατά τις οποίες ο εν λόγω πάροχος δύναται να προβαίνει σε κάποια ενέργεια όσον αφορά τις αποθηκευμένες πληροφορίες, χωρίς να υποχρεούται να το πράξει, δεν μπορούν, αφ' εαυτών, να είναι καθοριστικές όταν εγείρεται το ζήτημα αν ο ρόλος του εν λόγω παρόχου είναι ουδέτερος. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο, στη νομολογία του, αποδίδει προσοχή στην πραγματική συμμετοχή του παρόχου μιας υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας στην επεξεργασία και στην παρουσίαση των πληροφοριών που παρέχονται από τους χρήστες της υπηρεσίας. Αντιθέτως, κατά την εξέταση της δυνατότητας εφαρμογής της απαλλαγής από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31, δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ενέργειες στις οποίες επιτρέπεται να προβαίνει ο πάροχος υπηρεσιών βάσει των όρων και προϋποθέσεων χρήσης της πλατφόρμας του, τις οποίες όμως δεν υλοποιεί στην πράξη. Με άλλα λόγια, στο πλαίσιο της εξετάσεως αυτής, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ενέργειες στις οποίες πράγματι προβαίνει ο πάροχος μιας τέτοιας υπηρεσίας.

59. Πιο συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, εάν ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς *παρέχει συνδρομή*, η οποία συνίσταται ιδίως στη βελτιστοποίηση της παρουσιάσεως των προσφορών προς πώληση ή στην προώθησή τους, πρέπει να γίνει δεκτό ότι δεν κατέλαβε ουδέτερη θέση μεταξύ του πελάτη ενδιαφερομένου πωλητή και των εν δυνάμει αγοραστών, αλλά διαδραμάτισε ενεργό ρόλο ικανό να του παράσχει γνώση ή έλεγχο των στοιχείων που αφορούν τις εν λόγω προσφορές[25]. Ομοίως, το Δικαστήριο έχει κρίνει, κατ' ουσίαν, ότι μια εκδοτική εταιρία περιοδικού Τύπου δεν μπορεί να επικαλεστεί την προβλεπόμενη στο άρθρο 14, παράγραφος 1,

[25] Απόφαση L'Oréal κ.λπ. (σκέψη 116).

της οδηγίας 2000/31 απαλλαγή από την ευθύνη όσον αφορά τις πληροφορίες *που περιέχονται στην ηλεκτρονική έκδοση της έντυπης εφημερίδας που η εταιρία αυτή δημοσιεύει*, διότι έχει, κατ' αρχήν, γνώση των πληροφοριών που δημοσιεύει και ασκεί έλεγχο επί των πληροφοριών αυτών [26].

60. Εν συνόψει, στα αποσπάσματα νομολογίας που μόλις μνημόνευσα, ο τρόπος λειτουργίας μιας διαδικτυακής αγοράς περιλάμβανε τη γνώση και τον εκ των προτέρων έλεγχο των αποθηκευόμενων πληροφοριών. Αντιθέτως, στην υπό κρίση περίπτωση, όπως παρατήρησε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι η Russmedia παρεμβαίνει στη δημιουργία, τη βελτιστοποίηση ή την παρουσίαση των αγγελιών ή ότι ελέγχει το συγκεκριμένο περιεχόμενό τους πριν από τη δημοσίευσή τους. Ο έλεγχος που μπορούσε να ασκήσει η εν λόγω εταιρία βάσει των όρων και προϋποθέσεων χρήσης της διαδικτυακής αγοράς της έχει μόνο δυνητικό και εκ των υστέρων χαρακτήρα. Εξάλλου, φαίνεται ότι η Russmedia δεν έχει γνώση των αποθηκευόμενων πληροφοριών η οποία να δικαιολογεί την εξαίρεση της εταιρίας αυτής από το ευεργέτημα της απαλλαγής από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31.

61. Επιπλέον, όπως παρατήρησε η Επιτροπή, οι όροι και προϋποθέσεις χρήσης μιας πλατφόρμας παρόμοιας με εκείνη της Russmedia δεν είναι ασυνήθεις για τις υπηρεσίες μεσολάβησης [27]. Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι το γεγονός ότι ένας μεσάζων παροχής υπηρεσιών διατηρεί το δικαίωμα χρήσης των πληροφοριών που παρέχουν οι χρήστες της υπηρεσίας του εντάσσεται στον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν οι μεσάζοντες παροχής υπηρεσιών στην αντιμετώπιση του παράνομου περιεχομένου στο διαδίκτυο.

62. Ειδικότερα, για να πληρούνται οι προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η απαλλαγή ενός μεσάζοντα παροχής υπηρεσιών από την ευθύνη, οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχεία α′ και β′, της οδηγίας 2000/31, ο μεσάζων παροχής υπηρεσιών οφείλει, μόλις εντοπίσει παράνομο περιεχόμενο, να αντιδράσει και να αποσύρει το περιεχόμενο ή να αποκλείσει την πρόσβαση σε αυτό. Ο πάροχος αυτός μπορεί, ιδίως προκειμένου να καταδείξει την ικανότητά του να προβεί σε μια τέτοια ενέργεια, να διατηρήσει το δικαίωμα να διαγράφει ανά πάσα στιγμή το εν λόγω περιεχόμενο.

63. Υπό τις συνθήκες αυτές, το γεγονός ότι, κατά τους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης της διαδικτυακής αγοράς της, η Russmedia διατηρεί το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το περιεχόμενο που αποθηκεύεται κατόπιν αιτήματος των χρηστών της υπηρεσίας της δεν μπορεί να οδηγήσει στον αποκλεισμό της εταιρίας αυτής από το ευεργέτημα της απαλλαγής από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31.

δ) Ενδιάμεσο συμπέρασμα

64. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω να δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 έχει την έννοια ότι ο πάροχος υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, συνιστάμενης στη διάθεση στους χρήστες διαδικτυακής αγοράς στην οποία μπορούν να δημοσιεύονται αγγελίες δωρεάν ή έναντι αμοιβής, μπορεί να τύχει της προβλεπόμενης στην εν λόγω διάταξη απαλλαγής από την ευθύνη, και στην

[26] Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, Παπασάββας (C-291/13, EU:C:2014:2209, σκέψη 45).

[27] Επί παραδείγματι, όπως παρατήρησε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, παρόμοια ρήτρα περιλαμβανόταν στους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης της επίμαχης πλατφόρμας διαμοιρασμού βίντεο στην απόφαση YouTube και Cyando (σκέψη 30). Επίσης, η Επιτροπή επισήμανε, στις γραπτές παρατηρήσεις της, ότι οι όροι και οι προϋποθέσεις χρήσης της διαδικτυακής αγοράς της Russmedia δεν φαίνεται να διαφέρουν ουσιωδώς από τους όρους και τις προϋποθέσεις του φορέα εκμετάλλευσης της επίμαχης πλατφόρμας στην απόφαση L'Oréal κ.λπ.

περίπτωση που ο πάροχος αναφέρει, στους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης της διαδικτυακής αγοράς του, ότι, μολονότι δεν διεκδικεί δικαίωμα κυριότητας επί του υλικού που παρέχεται, αναρτάται, μεταφορτώνεται ή αποστέλλεται, εντούτοις διατηρεί το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το υλικό αυτό, περιλαμβανομένων της αντιγραφής, διανομής, διαβίβασης, δημοσίευσης, αναπαραγωγής, τροποποίησης, μετάφρασης, παραχώρησης σε συνεργάτες και διαγραφής του ανά πάσα στιγμή, ακόμη και χωρίς να χρειάζεται να παράσχει αιτιολογία προς τούτο, υπό την προϋπόθεση ότι ο εν λόγω πάροχος δεν λαμβάνει μέτρα τα οποία του στερούν την ιδιότητα του ουδέτερου παρόχου υπηρεσιών φιλοξενίας.

65. Χάριν πληρότητας, πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον, λαμβανομένης υπόψη της ιδιαιτερότητας της διαφοράς της κύριας δίκης, πληρούνται εν προκειμένω οι προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η απαλλαγή αυτή.

2. Επί των προϋποθέσεων από τις οποίες εξαρτάται η απαλλαγή του μεσάζοντα παρόχου υπηρεσιών από την ευθύνη

66. Στην απόφαση περί παραπομπής επισημαίνονται οι ιδιαιτερότητες της υπό κρίση υποθέσεως, οι οποίες φαίνεται ότι σχετίζονται με τις προϋποθέσεις από τις οποίες το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 εξαρτά την απαλλαγή από την ευθύνη για τις αποθηκευόμενες πληροφορίες. Συγκεκριμένα, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει προς το Δικαστήριο τον προδήλως παράνομο και ιδιαιτέρως βλαπτικό χαρακτήρα της επίμαχης αγγελίας καθώς και ότι η αγγελία αυτή είναι διαθέσιμη σε πολλούς άλλους διαδικτυακούς τύπους οι οποίοι την αναπαρήγαγαν.

α) Ο προδήλως παράνομος χαρακτήρας των αποθηκευμένων πληροφοριών

1) Ο εντοπισμός προδήλως παράνομου περιεχομένου

67. Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι, προκειμένου να καταστεί δυνατό για τη Russmedia να εντοπίσει και να αναλύσει τον τυχόν παράνομο χαρακτήρα των δημοσιευθεισών πληροφοριών, δεν ήταν αναγκαίο να ειδοποιηθεί η εταιρία αυτή σχετικά με το παράνομο περιεχόμενο. Συγκεκριμένα, κατά το εν λόγω δικαστήριο, το περιεχόμενο της επίμαχης αγγελίας είναι προδήλως παράνομο και ιδιαιτέρως βλαπτικό για την αναιρεσείουσα της κύριας δίκης. Επομένως, φαίνεται ότι το αιτούν δικαστήριο εκκινεί από την παραδοχή ότι, λόγω αυτού του καταφανώς παράνομου χαρακτήρα, η Russmedia θα έπρεπε να είχε λάβει γνώση της επίμαχης αγγελίας και του παράνομου περιεχομένου της. Ως εκ τούτου, για να μπορέσει να τύχει της απαλλαγής από την ευθύνη, η Russmedia θα έπρεπε –ταχέως και χωρίς να αναμείνει σχετικό αίτημα– να αποσύρει την εν λόγω αγγελία ή να καταστήσει αδύνατη την πρόσβαση σε αυτήν, σύμφωνα με το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας 2000/31.

68. Το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2000/31 έχει ως σκοπό την απαλλαγή του παρόχου υπηρεσιών φιλοξενίας από την ευθύνη για τις αποθηκευόμενες πληροφορίες εφόσον δεν έχει γνώση της παράνομης δραστηριότητας ή πληροφορίας. Όταν γίνεται επίκληση της ευθύνης παρόχου υπηρεσιών φιλοξενίας στο πλαίσιο αγωγής αποζημιώσεως, όπως εν προκειμένω, μια αυστηρότερη προϋπόθεση απαλλαγής από την ευθύνη τυγχάνει εφαρμοστέα. Σε μια τέτοια περίπτωση, ο πάροχος αποκλείεται του ευεργετήματος της απαλλαγής από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, εφόσον έλαβε γνώση γεγονότων ή περιστάσεων βάσει των οποίων ένας συνετός επιχειρηματίας θα όφειλε να διαπιστώσει τον επίμαχο παράνομο χαρακτήρα και δεν ενήργησε σύμφωνα με το άρθρο 14,

παράγραφος 1, στοιχείο β′, της εν λόγω οδηγίας [28]. Ειδικότερα, όπως επιτάσσει η οδηγία 2000/31, ο παράνομος χαρακτήρας της δραστηριότητας ή της πληροφορίας πρέπει να είναι «πρόδηλος» ή, με άλλα λόγια, να μπορεί να εξακριβωθεί ευχερώς [29].

69. Ωστόσο, ο πάροχος μπορεί να στερηθεί το ευεργέτημα της απαλλαγής από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14 παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 μόνον υπό την προϋπόθεση ότι έλαβε πράγματι γνώση γεγονότων ή περιστάσεων βάσει των οποίων είναι δυνατόν να διαπιστωθεί αντικειμενικά από τον επιμελή επιχειρηματία ο παράνομος χαρακτήρας της δραστηριότητας ή της πληροφορίας. Συγκεκριμένα, ανεξαρτήτως του αν πρόκειται για αγωγή αποζημιώσεως, δεν αρκεί ο πάροχος να έχει γενικώς επίγνωση του γεγονότος ότι η υπηρεσία του χρησιμοποιείται και για την ανταλλαγή παράνομου περιεχομένου. Πρέπει ο πάροχος να γνωρίζει γεγονότα ή περιστάσεις που αφορούν συγκεκριμένες παράνομες δραστηριότητες και πληροφορίες [30].

70. Επομένως, η προϋπόθεση του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2000/31 δεν πληρούται όταν, *βάσει των πληροφοριών που έχει στη διάθεσή του*, ο πάροχος διαπιστώνει ή αγνοεί τον παράνομο χαρακτήρα των δεδομένων που αποθηκεύονται ή εκτιμά εσφαλμένα τη νομιμότητα των δεδομένων αυτών. Ειδικότερα, ενώ ο παράνομος χαρακτήρας μιας πληροφορίας ή δραστηριότητας πρέπει να αξιολογείται κατά τρόπο αντικειμενικό, με βάση το κριτήριο του επιμελούς επιχειρηματία, η γνώση πραγματικών περιστατικών από τα οποία προκύπτει ο παράνομος χαρακτήρας αξιολογείται κατ' αρχήν λαμβανομένων υπόψη των πληροφοριών που έχει πραγματικά στη διάθεσή του ο οικείος πάροχος.

71. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν είναι δυνατόν να *τεκμαίρεται* ότι ο φορέας εκμετάλλευσης μιας διαδικτυακής αγοράς έχει γνώση του περιεχομένου κάθε παράνομης και βλαπτικής αγγελίας. Επιπλέον, η θέσπιση τέτοιου τεκμηρίου θα ισοδυναμούσε με το να υποχρεώνεται ο εν λόγω φορέας εκμετάλλευσης να ελέγχει ενεργά το σύνολο των δεδομένων εκάστου χρήστη που προβαίνει σε ανάρτηση, με σκοπό να εντοπίζει αγγελίες οι οποίες είναι προδήλως παράνομες και βλαπτικές. Φρονώ ότι τέτοια υποχρέωση ελέγχου δύσκολα συμβιβάζεται με το πνεύμα της οδηγίας 2000/31.

72. Πράγματι, τέτοια υποχρέωση ελέγχου, θεσπιζόμενη «από την πίσω πόρτα», θα ήταν ασύμβατη με το άρθρο 15, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31, το οποίο προβλέπει ότι τα κράτη μέλη δεν πρέπει να επιβάλλουν στους παρόχους υπηρεσιών φιλοξενίας γενική υποχρέωση ελέγχου των πληροφοριών που αποθηκεύουν ούτε γενική υποχρέωση ενεργού αναζήτησης γεγονότων ή περιστάσεων που καταδεικνύουν παράνομες δραστηριότητες. Επομένως, ο πάροχος υπηρεσιών φιλοξενίας δεν μπορεί να υποχρεωθεί να ελέγχει, γενικώς, τις πληροφορίες που αποθηκεύει βάσει εθνικών μέτρων [31].

73. Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η προϋπόθεση του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας 2000/31 δεν πληρούται απλώς επειδή μια αγγελία δημοσιευθείσα σε διαδικτυακή αγορά είναι προδήλως παράνομη και ιδιαιτέρως βλαπτική για το πρόσωπο το οποίο αφορά η αγγελία αυτή. Χάριν πληρότητας, προσθέτω ότι η οδηγία 2000/31 δεν παραγνωρίζει την περίπτωση κατά την οποία ο πάροχος υπηρεσιών φιλοξενίας υιοθετεί οικονομικό ή οργανωτικό μοντέλο το οποίο ενθαρρύνει ή προωθεί τη διάδοση παράνομου περιεχομένου.

[28] Πρβλ. απόφαση L'Oréal κ.λπ. (σκέψη 122) και απόφαση YouTube και Cyando (σκέψη 115).

[29] Πρβλ. απόφαση YouTube και Cyando (σκέψη 113).

[30] Πρβλ. απόφαση YouTube και Cyando (σκέψεις 111 και 112).

[31] Πρβλ. απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, Glawischnig-Piesczek (C-18/18, EU:C:2019:821, σκέψη 42).

2) Πλατφόρμα που εμπλέκεται σε παράνομες δραστηριότητες

74. Επισημαίνεται ότι, κατά την αιτιολογική σκέψη 44 της οδηγίας 2000/31, πάροχος υπηρεσιών που σκοπίμως συνεργάζεται με έναν από τους αποδέκτες της υπηρεσίας του με σκοπό τη διενέργεια παράνομων δραστηριοτήτων, υπερβαίνει τις δραστηριότητες «απλής μετάδοσης» ή «αποθήκευσης σε κρυφή μνήμη», που προβλέπονται, αντιστοίχως, στα άρθρα 12 και 13 της εν λόγω οδηγίας. Συνεπώς, ο πάροχος αυτός δεν μπορεί να τύχει των απαλλαγών από την ευθύνη που προβλέπονται για το συγκεκριμένο είδος δραστηριοτήτων. Μολονότι στην ως άνω αιτιολογική σκέψη δεν μνημονεύεται η δραστηριότητα φιλοξενίας, περί της οποίας προβλέπει το άρθρο 14 της εν λόγω οδηγίας, δεν υπάρχει κανένας λόγος που να εμποδίζει την εφαρμογή της ίδιας συλλογιστικής και για τη δραστηριότητα αυτή. Πράγματι, το Δικαστήριο έκρινε, στην απόφαση YouTube και Cyando[32], ότι διαχειριστής διαδικτυακής πλατφόρμας που συμβάλλει, κατά τρόπο που δεν περιορίζεται απλώς στη διάθεση της πλατφόρμας, στην παροχή πρόσβασης στο κοινό σε περιεχόμενο που συνεπάγεται προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ουδέτερος φορέας παροχής φιλοξενίας ο οποίος μπορεί να τύχει της απαλλαγής από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31.

75. Στην προμνησθείσα απόφαση, το Δικαστήριο, προκειμένου να κρίνει αν ένας διαχειριστής παρείχε στο κοινό τέτοια πρόσβαση, φαίνεται ότι στηρίχθηκε, εμμέσως, στην ανάλυσή του σχετικά με την έννοια της «πράξης παρουσίασης» κατά την οδηγία 2001/29/ΕΚ[33]. Κατά την ανάλυση αυτή, εμπνευσμένη από την απόφαση του Δικαστηρίου που αφορούσε την πλατφόρμα ανταλλαγής αρχείων The Pirate Bay[34], ένας διαχειριστής παρέχει τέτοια πρόσβαση όταν παρεμβαίνει στην παράνομη παρουσίαση προστατευόμενου περιεχομένου, την οποία πραγματοποιούν χρήστες της πλατφόρμας του, έχοντας πλήρη επίγνωση των συνεπειών της συμπεριφοράς του, για να παράσχει στους λοιπούς χρήστες του διαδικτύου πρόσβαση σε τέτοιο περιεχόμενο. Κατά το Δικαστήριο, προκειμένου να κριθεί αν συντρέχει τέτοια περίπτωση, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των στοιχείων που χαρακτηρίζουν την επίμαχη κατάσταση και παρέχουν τη δυνατότητα να συναχθούν, άμεσα ή έμμεσα, συμπεράσματα ως προς τον ηθελημένο ή μη χαρακτήρα της παρέμβασης του διαχειριστή στην παράνομη παρουσίαση του εν λόγω περιεχομένου.

76. Εάν εφαρμοζόταν η προσέγγιση αυτή στα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υποθέσεως, τούτο θα σήμαινε ότι ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς ο οποίος έχει υιοθετήσει οικονομικό και/ή οργανωτικό μοντέλο που ενθαρρύνει τους χρήστες της πλατφόρμας του να διαδίδουν περιεχόμενο προδήλως παράνομο και ιδιαιτέρως βλαπτικό ή ο οποίος προωθεί και διευκολύνει την απεριόριστη και ανεξέλεγκτη διάδοση τέτοιου περιεχομένου θα έχανε την ιδιότητα του ουδέτερου παρόχου υπηρεσιών φιλοξενίας κατά την έννοια του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31. Ωστόσο, από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι η Russmedia έχει υιοθετήσει ένα τέτοιο μοντέλο.

[32] Σκέψη 108 της αποφάσεως αυτής.

[33] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας (ΕΕ 2001, L 167, σ. 10).

[34] Βλ. απόφαση της 14ης Ιουνίου 2017, Stichting Brein (C-610/15, EU:C:2017:456, σκέψεις 36, 45 και 48).

3) Η εξέλιξη του δικαίου της Ένωσης όσον αφορά τον έλεγχο του διαθέσιμου διαδικτυακού περιεχομένου

77. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η εκτίμηση κατά την οποία η οδηγία 2000/31, κατ' αρχήν και υπό την επιφύλαξη εξαιρετικών περιστάσεων [35], δεν υποχρεώνει τους παρόχους υπηρεσιών φιλοξενίας να εντοπίζουν κάθε προδήλως παράνομο και ιδιαιτέρως βλαπτικό περιεχόμενο μπορεί να μην είναι ικανοποιητική, λαμβανομένων υπόψη των κινδύνων που μπορεί να συνεπάγεται η διάδοση τέτοιου περιεχομένου για τα δικαιώματα των χρηστών τους και των τρίτων.

78. Ωστόσο, όπως παρατήρησα σε άλλο πλαίσιο [36], η οδηγία 2000/31 αποτελεί προϊόν της εποχής της, ο δε νομοθέτης της Ένωσης αποσκοπούσε στο να θεσπίσει ένα βασικό καθεστώς το οποίο να προστατεύει ειδικώς την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας. Ως εκ τούτου, η οδηγία αυτή περιορίζεται στην επιβολή υποχρεώσεων παροχής πληροφοριών σε κάθε πάροχο υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας [37], χωρίς να γίνεται διάκριση μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών υπηρεσιών φιλοξενίας. Συγκεκριμένα, η οδηγία 2000/31 στηρίζεται στη λογική ότι, εντός των ορίων που αυτή θέτει, τα κράτη μέλη θεσπίζουν υποχρεώσεις τις οποίες οφείλουν να τηρούν οι εγκατεστημένοι στο έδαφός τους πάροχοι υπηρεσιών. Ειδικότερα, το περιθώριο εκτίμησης των κρατών μελών οριοθετείται από την προβλεπόμενη στο άρθρο 15 της οδηγίας αυτής απαγόρευση επιβολής γενικής υποχρεώσεως ελέγχου.

79. Το βασικό καθεστώς που θέσπισε η οδηγία 2000/31 συμπληρώθηκε σταδιακά με τομεακές πράξεις οι οποίες επιτάσσουν τη θέσπιση κατάλληλων μέτρων για την προστασία ορισμένων κατηγοριών χρηστών συγκεκριμένου περιεχομένου, όπως το τρομοκρατικό ή παιδοπορνογραφικό περιεχόμενο [38].

80. Προσφάτως, ο νομοθέτης της Ένωσης τροποποίησε σε μεγάλο βαθμό το εφαρμοστέο νομικό πλαίσιο που εφαρμόζεται στις διαδικτυακές πλατφόρμες. Συγκεκριμένα, η Digital Services Act διαφοροποιεί τις υποχρεώσεις των πλατφορμών με βάση ορισμένα κριτήρια και ρυθμίζει επίσης, σε ορισμένο βαθμό, το ζήτημα του ελέγχου του παράνομου περιεχομένου [39]. Ωστόσο, το νέο αυτό νομικό πλαίσιο δεν αφορά την υπό κρίση υπόθεση, ενώ το Δικαστήριο δεν θα πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να θεσπίσει, διά της νομολογιακής οδού, μια υποχρέωση που όχι μόνο δεν προβλέπεται από την οδηγία 2000/31, η οποία είναι εφαρμοστέα στα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης, αλλά έρχεται επιπλέον και σε αντίθεση με το άρθρο 15 της οδηγίας αυτής.

β) Η αναδιανομή του περιεχομένου των δημοσιευόμενων αγγελιών

81. Ένα άλλο ζήτημα που επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο προς το Δικαστήριο αφορά το γεγονός ότι, μολονότι η Russmedia απέσυρε την επίμαχη αγγελία από τη διαδικτυακή της αγορά κατόπιν αιτήματος της αναιρεσείουσας της κύριας δίκης, η αγγελία αυτή εξακολουθεί να είναι

[35] Βλ. σημείο 76 των παρουσών προτάσεων.

[36] Πρβλ. τις προτάσεις μου στις υποθέσεις Airbnb Ireland κ.λπ. (C-662/22 έως C-667/22, EU:C:2024:18, σημεία 4 και 5).

[37] Βλ. άρθρα 5 έως 7 και 10 της οδηγίας 2000/31.

[38] Βλ., ενδεικτικά, άρθρο 5 του κανονισμού (ΕΕ) 2021/784 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2021, σχετικά με την πρόληψη της διάδοσης τρομοκρατικού περιεχομένου στο διαδίκτυο (ΕΕ 2021, L 172, σ. 79), καθώς και άρθρο 28β της οδηγίας 2010/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10ης Μαρτίου 2010, για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων (οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων) (ΕΕ 2010, L 95, σ. 1, και διορθωτικό ΕΕ 2010, L 263, σ. 15), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία (ΕΕ) 2018/1808 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Νοεμβρίου 2018 (ΕΕ 2018, L 303, σ. 69).

[39] Βλ. άρθρο 35, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της Digital Services Act.

προσβάσιμη σε πολλούς άλλους διαδικτυακούς τόπους οι οποίοι την αναπαρήγαγαν από τη διαδικτυακή αγορά της Russmedia, με αναφορά της αρχικής πηγής. Το αιτούν δικαστήριο δεν υποβάλλει ευθέως ερώτημα σχετικά με την περίσταση αυτή υπό το πρίσμα της οδηγίας 2000/31. Αντιθέτως, το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται στην περίσταση αυτή στο πλαίσιο του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος, το οποίο αφορά τα μέτρα που επιβάλλει ο ΓΚΠΔ για τη διασφάλιση της ασφάλειας της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ωστόσο, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, σε απάντηση στις ερωτήσεις του Δικαστηρίου, η περίσταση αυτή αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης μεταξύ των διαδίκων στο πλαίσιο της προϋπόθεσης για την απαλλαγή από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της εν λόγω οδηγίας. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, και προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, θα αναλύσω το ζήτημα αν πληρούται η προϋπόθεση του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας 2000/31, σε περίπτωση που ο πάροχος υπηρεσιών φιλοξενίας, αφού λάβει γνώση πραγματικών περιστατικών ή περιστάσεων βάσει των οποίων μπορεί ευχερώς να διαπιστωθεί ο παράνομος χαρακτήρας της αποθηκευθείσας πληροφορίας, αποσύρει ταχέως την πληροφορία αυτή από τον διαδικτυακό τόπο του, πλην όμως η πληροφορία αυτή εξακολουθεί να είναι προσβάσιμη σε άλλους διαδικτυακούς τόπους οι οποίοι την αναπαρήγαγαν από τον ιστότοπο του εν λόγω παρόχου υπηρεσιών φιλοξενίας.

82. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο δεν διευκρινίζει εάν η επίμαχη αγγελία διανεμήθηκε περαιτέρω από τη Russmedia στους φορείς εκμετάλλευσης άλλων διαδικτυακών τόπων ή εάν αυτοί την αντέγραψαν χωρίς η Russmedia να το γνωρίζει. Το ζήτημα αυτό αποτέλεσε αντικείμενο συζήτησης κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση. Προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, θα εξετάσω και τις δύο αυτές περιπτώσεις.

1) Η αναπαραγωγή της επίμαχης αγγελίας από συνεργάτες

83. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Επιτροπή περιέγραψε μια κατάσταση κατά την οποία η Russmedia διαβιβάζει, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης της διαδικτυακής αγοράς της, στους συνεργάτες με τους οποίους συνδέεται συμβατικά, οι οποίοι απαριθμούνται στον ιστότοπό της και, επομένως, είναι γνωστοί στους χρήστες που πραγματοποιούν αναρτήσεις, αγγελίες που έχουν δημοσιευθεί στη διαδικτυακή της αγορά.

84. Το ζήτημα που μπορεί να τεθεί είναι κατά πόσον, σε μια τέτοια περίπτωση, η υπηρεσία που παρέχει ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς συνίσταται σε *ουδέτερη* φιλοξενία των πληροφοριών που αποθηκεύονται κατόπιν αιτήματος αποδέκτη της υπηρεσίας του. Πράγματι, δεν πρέπει να λησμονείται ότι το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 έχει εφαρμογή μόνον εφόσον ο πάροχος υπηρεσιών παρέχει τέτοια υπηρεσία.

85. Συναφώς, παρατηρώ ότι, όταν ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς διαβιβάζει, κατά τρόπο εξατομικευμένο και/ή με ανθρώπινη συνδρομή, πληροφορίες παρασχεθείσες από αποδέκτη της υπηρεσίας του στους συνεργάτες του, προκειμένου αυτοί να τις δημοσιεύσουν σε άλλους διαδικτυακούς τόπους, ο ρόλος του προσομοιάζει με εκείνον του προωθητή των πληροφοριών αυτών. Σε μια τέτοια περίπτωση, αμφιβάλλω ως προς το κατά πόσον η υπηρεσία του εν λόγω φορέα εκμετάλλευσης εμπίπτει απολύτως στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31. Αντιθέτως, όταν οι πληροφορίες που αποθηκεύονται κατόπιν αιτήματος χρήστη αναπαράγονται από τους επιχειρηματίες άλλων διαδικτυακών τόπων και ο ρόλος του εν λόγω φορέα εκμετάλλευσης στη διαβίβαση αυτή είναι αμιγώς τεχνικός και αυτοματοποιημένος, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η διάταξη αυτή έχει πλήρη εφαρμογή ως προς αυτόν.

86. Τούτου λεχθέντος, η απόφαση περί παραπομπής δεν περιέχει πραγματικά στοιχεία βάσει των οποίων να μπορεί να προσδιοριστεί ποια από τις δύο αυτές περιπτώσεις αντιστοιχεί στην περίπτωση της υποθέσεως της κύριας δίκης. Ακόμη σημαντικότερο είναι ότι το ζήτημα αν πληρούται η προϋπόθεση του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας 2000/31 τίθεται μόνον εάν η Russmedia μπορεί να χαρακτηριστεί ως «πάροχος υπηρεσιών φιλοξενίας», κατά την έννοια της διατάξεως αυτής. Ως εκ τούτου, θα αναλύσω την προϋπόθεση του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της εν λόγω οδηγίας εκκινώντας από την παραδοχή ότι η Russmedia αποτελεί πάροχο υπηρεσιών φιλοξενίας, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, και ότι η επίμαχη αγγελία αναπαράχθηκε από συνεργάτες της εταιρίας αυτής υπό τις συνθήκες που ανέφερε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση [40].

87. Συναφώς, από γραμματικής απόψεως, το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας 2000/31 προβλέπει ότι, για να τύχει της απαλλαγής από την ευθύνη, ο πάροχος υπηρεσιών φιλοξενίας οφείλει να ενεργήσει ταχέως ώστε να αποσύρει τις παράνομες πληροφορίες ή να καταστήσει αδύνατη την πρόσβαση σε αυτές. Επομένως, η εν λόγω διάταξη δεν περιορίζεται στην αναφορά ότι ο πάροχος υπηρεσιών φιλοξενίας οφείλει να αποσύρει ή να αποκλείσει την πρόσβαση σε μια παράνομη πληροφορία. Συγκεκριμένα, ο νομοθέτης επέλεξε μια ανοικτή διατύπωση κατά την οποία ο πάροχος οφείλει, κατ' ουσίαν, να θέσει ταχέως τέρμα σε μια παράνομη δραστηριότητα που πραγματοποιείται μέσω ή εντός της υπηρεσίας του.

88. Βεβαίως, η διατύπωση της προϋποθέσεως αυτής θα μπορούσε να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν αποσκοπούσε στο να καθορίσει συγκεκριμένα αποτελέσματα που πρέπει να επιτευχθούν, αλλά μόνον ότι θα πρέπει να αναληφθούν προσπάθειες προς την κατεύθυνση αυτή. Πάντως, η ανοικτή διατύπωση του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας 2000/31 αφήνει και ορισμένο περιθώριο κινήσεων στον πάροχο («αποσύρει […] τις πληροφορίες *ή* καθιστά την πρόσβαση σε αυτές αδύνατη»), το οποίο του παρέχει τη δυνατότητα να λαμβάνει ένα κατάλληλο, αναλογικό και αποτελεσματικό μέτρο. Η ερμηνεία αυτή της εν λόγω διατάξεως επιβάλλεται υπό το πρίσμα πλειόνων αιτιολογικών σκέψεων της οδηγίας αυτής.

89. Συγκεκριμένα, στην αιτιολογική σκέψη 46 της οδηγίας 2000/31 επισημαίνεται ότι η απόσυρση των πληροφοριών πρέπει να πραγματοποιείται τηρουμένων «των οικείων εθνικών διαδικασιών» και ότι η οδηγία αυτή «δεν θίγει τη δυνατότητα των κρατών μελών να θεσπίζουν ειδικές προϋποθέσεις οι οποίες πρέπει να πληρούνται άμεσα, πριν από την απόσυρση των πληροφοριών ή την παρεμπόδιση της πρόσβασης σε αυτές». Ωστόσο, από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι έχουν θεσπιστεί τέτοιες διαδικασίες και προϋποθέσεις από την εφαρμοστέα εθνική νομοθεσία.

90. Εν πάση περιπτώσει, στην αιτιολογική σκέψη 41 της οδηγίας 2000/31 επισημαίνεται ότι η οδηγία αυτή εξισορροπεί τα διάφορα διακυβευόμενα συμφέροντα και θεσπίζει αρχές στις οποίες μπορούν να βασιστούν τα πρότυπα και οι συμφωνίες που υιοθετούν οι επιχειρήσεις. Όσον αφορά ειδικότερα την προϋπόθεση που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της εν λόγω οδηγίας, η αιτιολογική σκέψη 46 αυτής αναφέρει ότι ο πάροχος οφείλει να προβεί στην απόσυρση των πληροφοριών ή να καταστήσει αδύνατη την πρόσβαση σε αυτές τηρουμένης της αρχής της ελευθερίας της έκφρασης. Το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει, επ' αυτού, ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας απαλλαγή από την ευθύνη αποτελεί έκφραση της ισορροπίας που η οδηγία αυτή επιδιώκει να επιτύχει μεταξύ των διαφόρων διακυβευομένων συμφερόντων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται ο σεβασμός της ελευθερίας της έκφρασης που κατοχυρώνει το άρθρο 11 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) [41].

[40] Βλ. σημείο 83 των παρουσών προτάσεων.

[41] Πρβλ. απόφαση YouTube και Cyando (σκέψη 113).

91. Βάσει των ανωτέρω συνάγω ότι, για να γίνει δεκτό ότι πληρούται η προϋπόθεση του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας 2000/31, η απόσυρση της παράνομης πληροφορίας πρέπει να πραγματοποιείται τηρουμένου του αναγκαίου συμβιβασμού των απαιτήσεων που σχετίζονται με την προστασία των διαφόρων αυτών δικαιωμάτων και ελευθεριών και της ορθής ισορροπίας μεταξύ αυτών.

92. Συναφώς, από τη μια πλευρά, ο σεβασμός της ιδιωτικής ζωής, όπως και ο σεβασμός της ελευθερίας της έκφρασης που κατοχυρώνεται από τον Χάρτη και μνημονεύεται στην αιτιολογική σκέψη 46 της οδηγίας 2000/31, κατοχυρώνεται και αυτός από τον Χάρτη, στο άρθρο 7 αυτού. Από την άλλη πλευρά, λαμβανομένης υπόψη της ανάγκης επίτευξης ισορροπίας μεταξύ των διακυβευομένων συμφερόντων, ο σκοπός που συνίσταται στην αποτελεσματική προστασία της υπόληψης και της τιμής ενός προσώπου δεν είναι δυνατόν να επιδιώκεται μέσω της επιβολής υπέρμετρης υποχρέωσης στον πάροχο υπηρεσιών φιλοξενίας[42].

93. Υπό τις συνθήκες αυτές, για να μπορεί να θεωρηθεί ότι πληρούται η προϋπόθεση του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας 2000/31 με σεβασμό των διακυβευόμενων δικαιωμάτων, ο πάροχος υπηρεσιών φιλοξενίας, του οποίου η υπηρεσία χρησιμοποιείται για την αναδιανομή των πληροφοριών που αυτός αποθηκεύει προς τους συμβατικά συνδεόμενους με αυτόν συνεργάτες, θα πρέπει να λαμβάνει εύλογα μέτρα προκειμένου να διασφαλίσει ότι και οι συνεργάτες του, εφόσον απαιτείται, θα αποσύρουν το εν λόγω περιεχόμενο ή θα αποκλείσουν την πρόσβαση σε αυτό. Για παράδειγμα, οι συναπτόμενες με τους συνεργάτες αυτούς συμβάσεις θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν σχετική ρήτρα.

2) Η αναπαραγωγή της επίμαχης αγγελίας από τρίτους

94. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, έγινε λόγος όχι μόνον για την περίπτωση κατά την οποία μια αγγελία αναπαράγεται από συνεργάτες του φορέα εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς, αλλά και για την περίπτωση κατά την οποία μια δημόσια προσβάσιμη αγγελία αναπαράγεται από τρίτους, εν αγνοία και χωρίς τη συγκατάθεση του εν λόγω φορέα εκμετάλλευσης. Το ζήτημα που συζητήθηκε ήταν κατά πόσον, λαμβανομένων υπόψη όσον εκτέθηκαν στο σημείο 91 των παρουσών προτάσεων, για να πληρούται η προϋπόθεση του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας 2000/31, ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς οφείλει να λάβει μέτρα έναντι τρίτων. Στο ζήτημα αυτό πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση.

95. Συγκεκριμένα, η προϋπόθεση που θέτει το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας 2000/31 στηρίζεται στην αντίληψη ότι ο πάροχος υπηρεσίας φιλοξενίας πρέπει να λαμβάνει ταχέως όλα τα μέτρα που δύναται να λάβει προκειμένου να θέσει τέρμα σε μια παράνομη δραστηριότητα που πραγματοποιείται μέσω ή εντός της υπηρεσίας του. Αντιθέτως, το ζήτημα κατά πόσον πληρούται η προϋπόθεση αυτή δεν μπορεί να εξαρτάται από μέτρα που εκφεύγουν του ελέγχου του.

96. Με την επιφύλαξη των συμπληρωματικών παρατηρήσεων που μόλις εξέθεσα σχετικά με τις προϋποθέσεις από τις οποίες το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 εξαρτά την απαλλαγή του μεσάζοντα παροχής υπηρεσιών από την ευθύνη, εμμένω στην πρότασή μου για την απάντηση που πρέπει να δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, η οποία αναφέρθηκε στο σημείο 64 των παρουσών προτάσεων.

[42] Πρβλ. απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, Glawischnig-Piesczek (C-18/18, EU:C:2019:821, σκέψη 44).

Β. Επί του δευτέρου, του τρίτου και του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος

97. Με το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχεία β′ και στ′, το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο α′, και τα άρθρα 7, 24 και 25 του ΓΚΠΔ έχουν την έννοια ότι ο πάροχος υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, του οποίου η δραστηριότητα συνίσταται στη φιλοξενία δωρεάν ή επί πληρωμή αγγελιών σε διαδικτυακό τόπο κατόπιν αιτήματος των χρηστών του, οφείλει να εξακριβώσει εκ των προτέρων την ταυτότητα του προσώπου που προβαίνει σε ανάρτηση (δεύτερο προδικαστικό ερώτημα) και το περιεχόμενο των δημοσιευόμενων αγγελιών (τρίτο προδικαστικό ερώτημα), καθώς και να λάβει μέτρα ασφαλείας για να εμποδίσει ή να περιορίσει την αντιγραφή ή την αναδιανομή του περιεχομένου των αγγελιών που περιλαμβάνουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα (τέταρτο προδικαστικό ερώτημα).

98. Τα εν λόγω ερωτήματα αφορούν επίσης το άρθρο 2, παράγραφος 4, και το άρθρο 4, σημεία 7 και 11, του ΓΚΠΔ, καθώς και το άρθρο 15 της οδηγίας 2000/31. Ωστόσο, προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα αυτά, αρκεί η ερμηνεία των διατάξεων του ΓΚΠΔ που μνημονεύονται στο προηγούμενο σημείο των παρουσών προτάσεων, οι οποίες καθορίζουν τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες του φορέα που εμπλέκεται στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

99. Επιπλέον, για την απάντηση στα ερωτήματα αυτά, πρέπει, κατ' αρχάς, να προσδιοριστεί υπό ποια ιδιότητα εμπλέκεται ο εν λόγω πάροχος στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Συναφώς, φαίνεται ότι το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα στηρίζονται στην παραδοχή ότι η Russmedia ενήργησε ως «υπεύθυνος επεξεργασίας», κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 7, του ΓΚΠΔ. Συγκεκριμένα, τα υπό κρίση ερωτήματα μνημονεύουν τη διάταξη αυτή, κάνουν δε λόγο για «πάροχο […] ο οποίος είναι υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα». Όπως και η Επιτροπή, διατηρώ αμφιβολίες ως προς τον νομικό αυτό χαρακτηρισμό. Ως εκ τούτου, και δεδομένου ότι ο χαρακτηρισμός αυτός μπορεί να ασκεί επιρροή στις απαντήσεις επί των προδικαστικών ερωτημάτων, θα εξετάσω κατ' αρχάς τον νομικό χαρακτηρισμό του φορέα εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς βάσει των κατηγοριών που προβλέπει ο ΓΚΠΔ (τμήμα 1), για να επανέλθω εν συνεχεία στο ζήτημα των υποχρεώσεων και των ευθυνών του εν λόγω φορέα εκμετάλλευσης (τμήμα 2).

1. Επί των νομικών χαρακτηρισμών

α) Οι φορείς επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

100. Το άρθρο 4, σημείο 7, του ΓΚΠΔ ορίζει ότι η έννοια του «υπευθύνου επεξεργασίας» αφορά το πρόσωπο το οποίο, μόνο του ή από κοινού με άλλα, καθορίζει τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ο εν λόγω κανονισμός κάνει λόγο και για έναν άλλο φορέα που εμπλέκεται στην επεξεργασία των δεδομένων, ήτοι τον «εκτελούντα την επεξεργασία». Αυτός ορίζεται στο άρθρο 4, σημείο 8, του εν λόγω κανονισμού ως το πρόσωπο που επεξεργάζεται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για λογαριασμό του υπευθύνου της επεξεργασίας.

101. Ο χαρακτηρισμός ενός φορέα που εμπλέκεται στην επεξεργασία δεδομένων βάσει των κατηγοριών που προβλέπει ο ΓΚΠΔ προσδιορίζει τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες του εν λόγω φορέα. Οι υποχρεώσεις και οι ευθύνες αυτές καθορίζονται από τις διατάξεις που μνημονεύονται στο δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα.

102. Ειδικότερα, κάθε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να είναι σύμφωνη με τις αρχές που διέπουν την επεξεργασία δεδομένων, οι οποίες διατυπώνονται στο άρθρο 5, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ, και να πληροί τις προϋποθέσεις νομιμότητας της επεξεργασίας που απαριθμούνται στο άρθρο 6 του ΓΚΠΔ. Ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι αυτός που φέρει την ευθύνη για την τήρηση των εν λόγω αρχών[43] και ο οποίος, όταν η επεξεργασία βασίζεται στη συγκατάθεση, πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει ότι το υποκείμενο των δεδομένων έχει δώσει τη συγκατάθεσή του για την επεξεργασία δεδομένων, όπως απαιτεί το άρθρο 7, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού. Στο ίδιο πνεύμα, τα άρθρα 24 και 25 του ως άνω κανονισμού προβλέπουν γενικές υποχρεώσεις που υπέχει ο υπεύθυνος της επεξεργασίας, ήτοι να εφαρμόζει κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζει ότι η επεξεργασία διενεργείται σύμφωνα με τον κανονισμό.

103. Επιπλέον, η ιδιότητα υπό την οποία ενεργεί ένας φορέας που εμπλέκεται στην επεξεργασία προσδιορίζει και την έκταση της ευθύνης του για παραβάσεις του ΓΚΠΔ.

104. Συγκεκριμένα, κατά το άρθρο 82, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, του ΓΚΠΔ, «[κ]άθε υπεύθυνος επεξεργασίας που συμμετέχει στην επεξεργασία είναι υπεύθυνος για τη ζημία που προκάλεσε η εκ μέρους του επεξεργασία που παραβαίνει τον [εν λόγω] κανονισμό». Ο υπεύθυνος επεξεργασίας ευθύνεται όχι μόνο για κάθε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα την οποία διενεργεί ο ίδιος, αλλά και για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που γίνεται για λογαριασμό του[44]. Αντιθέτως, βάσει του άρθρου 82, παράγραφος 2, δεύτερη περίοδος, του εν λόγω κανονισμού, «ο εκτελών την επεξεργασία ευθύνεται για τη ζημία που προκάλεσε η επεξεργασία μόνο εφόσον δεν ανταποκρίθηκε στις υποχρεώσεις του [ίδιου] κανονισμού που αφορούν ειδικότερα τους εκτελούντες την επεξεργασία ή υπερέβη ή ενήργησε αντίθετα προς τις νόμιμες εντολές του υπευθύνου επεξεργασίας».

β) Ο σκοπός και ο τρόπος της επεξεργασίας

105. Προκειμένου να κριθεί αν μια οντότητα που εμπλέκεται στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να θεωρηθεί ως υπεύθυνος επεξεργασίας, κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 7, του ΓΚΠΔ, πρέπει να εξεταστεί αν η οντότητα αυτή άσκησε πράγματι επιρροή, για δικούς της σκοπούς, στον καθορισμό *των σκοπών και του τρόπου* της επεξεργασίας αυτής.

106. Ο σκοπός της επεξεργασίας αφορά το ζήτημα *γιατί* τα δεδομένα υποβάλλονται σε επεξεργασία[45]. Κατ' αρχήν, το πρόσωπο που διενεργεί την επεξεργασία είναι αυτό που αποφασίζει και για τον σκοπό της.

107. Το περίγραμμα της έννοιας του «τρόπου» επεξεργασίας είναι λιγότερο σαφές και πρέπει να προσδιορίζεται στο πλαίσιο της εξέλιξης των οικονομικών και τεχνολογικών δομών εντός των οποίων τα δεδομένα υποβάλλονται σε επεξεργασία. Σχηματικά, ενώ ο σκοπός της επεξεργασίας αφορά τον λόγο για τον οποίο τα δεδομένα υποβάλλονται σε επεξεργασία, ο τρόπος απαντά στο ζήτημα *πώς* θα επιτευχθεί ο σκοπός αυτός. Συγκεκριμένα, ο καθορισμός του τρόπου συνίσταται,

[43] Βλ. άρθρο 5, παράγραφος 2, του ΓΚΠΔ.

[44] Βλ. απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2023, Nacionalinis visuomenės sveikatos centras (C-683/21, EU:C:2023:949, σκέψη 36).

[45] Πρβλ. απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2024, État belge (Επεξεργασία δεδομένων από επίσημη εφημερίδα) (C-231/22, EU:C:2024:7, σκέψη 31).

ιδίως, στη λήψη απόφασης σχετικά με το ποια δεδομένα υποβάλλονται σε επεξεργασία[46], με το ποιος και πώς μπορεί να έχει πρόσβαση στα δεδομένα αυτά[47] και, στο μέτρο που μια τέτοια απόφαση μπορεί να θέτει τέρμα στις πράξεις επεξεργασίας, με τη διάρκεια της επεξεργασίας. Η λήψη αποφάσεων όσον αφορά τα εργαλεία ή τα υλικά ή ψηφιακά μέσα[48] με τη χρήση των οποίων συλλέγονται, παρουσιάζονται ή διαδίδονται τα δεδομένα εντάσσεται επίσης στον καθορισμό του τρόπου επεξεργασίας.

108. Πάντως, ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν είναι υποχρεωμένος να προσδιορίζει κάθε τεχνική και οργανωτική πτυχή της επεξεργασίας. Η απόφαση ανάθεσης της επεξεργασίας δεδομένων σε εκτελούντα την επεξεργασία μπορεί να είναι απόρροια όχι μόνον της επιθυμίας ελάφρυνσης του φόρτου εργασίας του υπευθύνου επεξεργασίας, αλλά και του γεγονότος ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεν διαθέτει τις τεχνικές γνώσεις ή τα μέσα που απαιτούνται για την οργάνωση της επεξεργασίας. Η ερμηνεία αυτή, με γνώμονα την οικονομική πραγματικότητα, επιρρωννύεται από τις διατάξεις του ΓΚΠΔ.

109. Συγκεκριμένα, ενώ, κατά το άρθρο 28, παράγραφος 3, του ΓΚΠΔ, μια σύμβαση ή άλλη νομική πράξη βάσει της οποίας ο υπεύθυνος επεξεργασίας αναθέτει την επεξεργασία σε εκτελούντα την επεξεργασία πρέπει να καθορίζει τον *σκοπό* της επεξεργασίας, η νομική αυτή βάση δεν απαιτείται να ρυθμίζει εξαντλητικά το ζήτημα του πώς θα γίνει η επεξεργασία των δεδομένων. Πρέπει να προσδιορίζει μόνο το αντικείμενο και τη διάρκεια της επεξεργασίας, τη φύση και τον σκοπό της, καθώς και το είδος των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και τις κατηγορίες των υποκειμένων των δεδομένων. Επομένως, από τη μια πλευρά, τα σημαντικά ζητήματα που είναι θεμελιώδη για τη νομιμότητα της επεξεργασίας επιφυλάσσονται στον υπεύθυνο της επεξεργασίας. Από την άλλη πλευρά, ο εκτελών την επεξεργασία, μολονότι ενεργεί για λογαριασμό υπευθύνου επεξεργασίας και ακολουθεί τις οδηγίες του, μπορεί, ή ακόμη και οφείλει, να καθορίζει τα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα της επεξεργασίας, χωρίς να υπερβαίνει τον ρόλο του ως εκτελούντος την επεξεργασία. Με άλλα λόγια, ο καθορισμός των *μη ουσιωδών πτυχών του τρόπου* επεξεργασίας δεν αρκεί για να αποδοθεί η ιδιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας σε πρόσωπο το οποίο εμπλέκεται στην επεξεργασία των δεδομένων.

110. Βάσει των κριτηρίων που διατυπώθηκαν στα σημεία 106 έως 109 των παρουσών προτάσεων, το αιτούν δικαστήριο θα πρέπει να αποφανθεί κατά πόσον η Russmedia μπορεί να θεωρηθεί ως υπεύθυνος επεξεργασίας. Προκειμένου να παρασχεθούν στο εθνικό δικαστήριο τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης, τα οποία θα του χρησιμεύσουν για την επίλυση της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί, θα εξετάσω το συγκεκριμένο ζήτημα.

γ) Ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς και ο ΓΚΠΔ

111. Προκαταρκτικώς, επισημαίνω ότι η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται στις αγγελίες που δημοσιεύονται σε μια διαδικτυακή αγορά πρέπει να διακριθεί από την επεξεργασία των δεδομένων των χρηστών που πραγματοποιούν αναρτήσεις και δημιουργούν λογαριασμό στον φορέα εκμετάλλευσης της εν λόγω διαδικτυακής αγοράς με

[46] Βλ. αποφάσεις της 5ης Ιουνίου 2018, Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein (C-210/16, EU:C:2018:388, σκέψη 37), και της 5ης Δεκεμβρίου 2023, Nacionalinis visuomenės sveikatos centras (C-683/21, EU:C:2023:949, σκέψη 32), από τις οποίες συνάγεται ότι το πρόσωπο που διαδραματίζει ενεργό ρόλο στον καθορισμό του κύκλου των προσώπων των οποίων τα δεδομένα θα υποβληθούν σε επεξεργασία και αποφασίζει ποια δεδομένα θα υποβληθούν σε επεξεργασία είναι υπεύθυνος επεξεργασίας.

[47] Πρβλ. απόφαση της 11 Ιανουαρίου 2024, État belge (Επεξεργασία δεδομένων από επίσημη εφημερίδα) (C-231/22, EU:C:2024:7, σκέψη 33), από την οποία συνάγεται ότι η επιλογή των διαύλων επικοινωνίας μέσω των οποίων οι τρίτοι μπορούν να συμβουλευθούν τα δεδομένα ισοδυναμεί με καθορισμό του τρόπου επεξεργασίας.

[48] Πρβλ. αποφάσεις της 29ης Ιουλίου 2019, Fashion ID (C-40/17, EU:C:2019:629, σκέψη 77), και της 11ης Ιανουαρίου 2024, État belge (Επεξεργασία δεδομένων από επίσημη εφημερίδα) (C-231/22, EU:C:2024:7, σκέψη 33).

σκοπό τη δημοσίευση των αγγελιών τους. Η δημιουργία τέτοιου λογαριασμού και άλλες ενέργειες που αφορούν τα δεδομένα που παρέχει ένας χρήστης που αναρτά την αγγελία του συνιστούν πράξεις επεξεργασίας για τις οποίες ο εν λόγω φορέας εκμετάλλευσης είναι υπεύθυνος βάσει του ΓΚΠΔ. Κατ' ουσίαν, ο φορέας εκμετάλλευσης αποφασίζει ποια δεδομένα είναι αναγκαία για την εγγραφή του λογαριασμού, κατά δε την πραγματοποίηση της εν λόγω διαδικασίας εγγραφής των χρηστών που επιθυμούν να προβούν σε ανάρτηση, καθορίζει τον σκοπό της επεξεργασίας τους.

112. Η απόφαση περί παραπομπής εγείρει το ζήτημα κατά πόσον ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς ασκεί επιρροή, για δικούς του σκοπούς, και στον καθορισμό των σκοπών και του τρόπου επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που ενδεχομένως περιέχονται στις αγγελίες που δημοσιεύονται στη διαδικτυακή του αγορά.

113. Συναφώς, όσον αφορά τον *σκοπό της επεξεργασίας* των δεδομένων που περιέχονται σε αγγελία αναρτώμενη στο διαδίκτυο, η δημοσίευση μιας αγγελίας σε διαδικτυακή αγορά αποσκοπεί συνήθως στην προώθηση στο κοινό του προϊόντος ή της υπηρεσίας που παρέχει ο χρήστης που αναρτά την αγγελία. Επομένως, ο εν λόγω σκοπός καθορίζεται από τον εν λόγω χρήστη που έχει αναρτήσει την αγγελία. Αντιθέτως, ο φορέας εκμετάλλευσης της διαδικτυακής αυτής αγοράς δεν φαίνεται να ασκεί επιρροή, για δικούς του σκοπούς, στον λόγο για τον οποίο δημοσιεύονται οι αγγελίες αυτές. Η υπό κρίση υπόθεση αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της ιδιαιτερότητας αυτής που ενέχει η λειτουργία μιας διαδικτυακής αγοράς. Συγκεκριμένα, η επίμαχη αγγελία αναρτήθηκε στο διαδίκτυο όχι για την προώθηση της υπηρεσίας του χρήστη που πραγματοποίησε την ανάρτηση, αλλά για να προκαλέσει βλάβη στην αναιρεσείουσα της κύριας δίκης. Ο φορέας εκμετάλλευσης δεν άσκησε επιρροή στα θλιβερά κίνητρα του συντάκτη της αγγελίας.

114. Όσον αφορά τον καθορισμό του *τρόπου της επεξεργασίας*, ο χρήστης που πραγματοποιεί την ανάρτηση είναι αυτός που ασκεί επιρροή στο ζήτημα του πώς υποβάλλονται σε επεξεργασία τα δεδομένα. Συγκεκριμένα, ο εν λόγω χρήστης αποφασίζει κατά πόσον περιλαμβάνονται δεδομένα στην αγγελία και, ενδεχομένως, ποια είναι αυτά. Τουναντίον, είναι εξόχως πιθανό ο φορέας εκμετάλλευσης μιας διαδικτυακής αγοράς να μη γνωρίζει καν το γεγονός ότι μια αγγελία περιέχει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Επιπλέον, μολονότι είναι αληθές ότι ο συγκεκριμένος φορέας εκμετάλλευσης καθορίζει τη διάταξη των αγγελιών και άλλες τεχνικές και οργανωτικές πτυχές της λειτουργίας της επίμαχης διαδικτυακής αγοράς, διαπιστώνω, λαμβανομένων υπόψη όσων εξέθεσα στο σημείο 109 των παρουσών προτάσεων, ότι η επιρροή του εν λόγω φορέα εκμετάλλευσης στον καθορισμό των μη ουσιωδών πτυχών του τρόπου επεξεργασίας, εντούτοις, δεν συνεπάγεται ότι πρέπει να θεωρηθεί ως υπεύθυνος επεξεργασίας.

115. Πράγματι, ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς, όπως η Russmedia, δεν φαίνεται να ασκεί επιρροή, για δικούς του σκοπούς, στον καθορισμό του σκοπού και των τρόπου επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που ενδεχομένως περιέχονται στις αγγελίες που αναρτώνται στην εν λόγω διαδικτυακή αγορά. Εάν ο φορέας εκμετάλλευσης αυτός εμπλέκεται στην επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων, ενεργεί υπό την ιδιότητα του εκτελούντος την επεξεργασία, για λογαριασμό του χρήστη που πραγματοποιεί την ανάρτηση και υπό την ευθύνη του. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι χρήστες της υπηρεσίας φιλοξενίας πρέπει να χαρακτηριστούν ως «υπεύθυνοι επεξεργασίας», κατά την έννοια του ΓΚΠΔ [49].

116. Λαμβανομένης υπόψη της ιδιαιτερότητας της υπό κρίση υποθέσεως, είναι αναγκαίες ορισμένες συμπληρωματικές διευκρινίσεις επί των εκτιμήσεων που μόλις εξέθεσα.

[49] Πρβλ. van der Sloot, B., «Welcome to the Jungle: The Liability of Internet Intermediaries for Privacy Violations in Europe», *Jipitec*, τόμος 6, αριθ. 3, 2015, σ. 217.

117. Πρώτον, ανεξαρτήτως του ζητήματος κατά πόσον, υπό το καθεστώς του ΓΚΠΔ, το υποκείμενο των δεδομένων μπορεί να θεωρηθεί ως υπεύθυνος επεξεργασίας των δικών του δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα[50], πρέπει να σημειωθεί ότι, στην προκειμένη περίπτωση, τα δεδομένα που περιέχονταν στην επίμαχη αγγελία δεν αφορούσαν το πρόσωπο που ανήρτησε στο διαδίκτυο την αγγελία αυτή.

118. Δεύτερον, βάσει των όρων και προϋποθέσεων χρήσης της διαδικτυακής αγοράς της, η Russmedia διατηρεί το δικαίωμα να χρησιμοποιεί τις πληροφορίες που αποθηκεύονται κατόπιν αιτήματος των χρηστών που πραγματοποιούν ανάρτηση. Δύναται να προβεί στην αντιγραφή, διανομή, διαβίβαση, δημοσίευση, αναπαραγωγή, τροποποίηση, μετάφραση, παραχώρηση σε συνεργάτες και διαγραφή των πληροφοριών αυτών ανά πάσα στιγμή, χωρίς καν να χρειάζεται αιτιολογία προς τούτο. Εφόσον μια τέτοια ενέργεια πραγματοποιείται επί των δεδομένων που περιέχονται σε αγγελία, η εν λόγω εταιρία θα μπορούσε να θεωρηθεί ως υπεύθυνη επεξεργασίας όσον αφορά μια συγκεκριμένη πράξη επεξεργασίας, με όλες τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες που απορρέουν εξ αυτής. Ειδικότερα, ένα πρόσωπο μπορεί να είναι υπεύθυνο για πράξεις επεξεργασίας για τις οποίες καθορίζει τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας. Αντιθέτως, και υπό την επιφύλαξη τυχόν αστικής ευθύνης που προβλέπει σχετικώς το εθνικό δίκαιο, το πρόσωπο αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνο, κατά την έννοια του ΓΚΠΔ, για προγενέστερες ή μεταγενέστερες πράξεις στην αλληλουχία της επεξεργασίας για τις οποίες δεν καθορίζει ούτε τους σκοπούς ούτε τον τρόπο της επεξεργασίας[51].

119. Τρίτον, οι εκτιμήσεις που μόλις εξέθεσα είναι αντίστοιχες με τη θέση που διατύπωσε η ομάδα εργασίας του «Άρθρου 29»[52] στην 1/2010 γνώμη της σχετικά με τις έννοιες του «υπευθύνου της επεξεργασίας» και του «εκτελούντος την επεξεργασία», της 16ης Φεβρουαρίου 2010[53]. Συγκεκριμένα, κατά την εν λόγω ομάδα εργασίας, ο πάροχος πρόσβασης στο διαδίκτυο ο οποίος παρέχει υπηρεσίες αποθήκευσης είναι, κατ' αρχήν, ο εκτελών την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που δημοσιεύονται στο διαδίκτυο από τους πελάτες του, οι οποίοι χρησιμοποιούν τον συγκεκριμένο πάροχο για τη φιλοξενία και τη συντήρηση του διαδικτυακού τόπου τους. Εάν, αντιθέτως, ο εν λόγω πάροχος επεξεργάζεται τα δεδομένα που αποθηκεύει για δικούς του σκοπούς, καθίσταται υπεύθυνος της επεξεργασίας όσον αφορά τις συγκεκριμένες πράξεις επεξεργασίας. Επιπλέον, η θέση αυτή είναι αντίστοιχη και με τη θέση που διατύπωσε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων στις κατευθυντήριες γραμμές 07/2020 σχετικά με τις έννοιες του υπευθύνου επεξεργασίας και του εκτελούντος την επεξεργασία στον ΓΚΠΔ, οι οποίες εκδόθηκαν στις 7 Ιουλίου 2021[54], κατά τις οποίες ο πάροχος υπηρεσιών φιλοξενίας ο οποίος δεν καθορίζει εάν τα δεδομένα που φιλοξενεί είναι δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ούτε επεξεργάζεται δεδομένα καθ' οιονδήποτε άλλον τρόπο πέραν της αποθήκευσής τους για λογαριασμό του πελάτη του είναι εκτελών την επεξεργασία.

120. Συνεπώς, και υπό την επιφύλαξη της εξακρίβωσης των πραγματικών περιστατικών στην οποία οφείλει να προβεί το αιτούν δικαστήριο, το Δικαστήριο θα πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να επισημάνει στο αιτούν δικαστήριο ότι είναι σκόπιμο να επανεξετάσει τον χαρακτηρισμό της

[50] Βλ., σχετικά με την προβληματική αυτή, Helberger, N, και van Hoboken, J, «Little Brother Is Tagging You – Legal and Policy Implications of Amateur Data Controllers», *Computer Law International* (*CRi*), αριθ. 4, 2010, σ. 101 επ., καθώς και Finck, M., «Cobwebs of Control: The Two Imaginations of the Data Controller in EU Law», *International Data Privacy Law*, τόμος 11, αριθ. 4, 2021, σ. 338 έως 341.

[51] Πρβλ. απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, Fashion ID (C-40/17, EU:C:2019:629, σκέψη 74).

[52] Με την έναρξη ισχύος του ΓΚΠΔ, η εν λόγω ομάδα εργασίας αντικαταστάθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (βλ. άρθρο 68 και άρθρο 94, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού).

[53] Διαθέσιμη στον ιστότοπο: https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2010/wp169_el.pdf, σ. 30.

[54] Διαθέσιμες στον ιστότοπο: https://www.edpb.europa.eu/system/files/2023-10/edpb_guidelines_202007_controllerprocessor_final_el.pdf, σημείο 40.

Russmedia. Ειδικότερα, είμαι της γνώμης, όπως και η Επιτροπή, ότι η εν λόγω εταιρία δεν διαδραματίζει ρόλο υπευθύνου επεξεργασίας, αλλά εκτελούντος την επεξεργασία όσον αφορά τις πράξεις επεξεργασίας που απορρέουν από τη δημοσίευση της επίμαχης αγγελίας. Επί τη βάσει της παραδοχής αυτής θα εξετάσω επί του παρόντος το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα.

2. Οι υποχρεώσεις και οι ευθύνες του φορέα εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς

α) Η περίπτωση κατά την οποία ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς θεωρείται ως εκτελών την επεξεργασία όσον αφορά την επεξεργασία των δεδομένων που περιέχονται στις αγγελίες

121. Στο πλαίσιο των υποχρεώσεων και των ευθυνών που υπέχει ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς βάσει του ΓΚΠΔ, είναι σκόπιμο να γίνει διάκριση μεταξύ, αφενός, της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται στις αγγελίες που δημοσιεύονται στην εν λόγω αγορά και, αφετέρου, της επεξεργασίας των δεδομένων των χρηστών οι οποίοι πραγματοποιούν αναρτήσεις και δημιουργούν λογαριασμό στον εν λόγω φορέα εκμετάλλευσης.

1) Η επεξεργασία των δεδομένων που περιέχονται στις αγγελίες

122. Στην περίπτωση κατά την οποία, όσον αφορά την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται στις αγγελίες, η Russmedia ήταν πράγματι εκτελούσα την επεξεργασία, δεν ήταν υποχρεωμένη να εξακριβώσει αν η επεξεργασία ήταν επιτρεπτή και σύννομη. Συγκεκριμένα, όπως προανέφερα[55], βάσει των διατάξεων που μνημονεύονται στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι αυτός που φέρει την ευθύνη για την τήρηση των αρχών που διέπουν την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Κατά την ίδια λογική, βάσει των διατάξεων που μνημονεύονται στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα, ο εκτελών την επεξεργασία επίσης δεν υποχρεούται να ελέγξει εκ των προτέρων το περιεχόμενο των πληροφοριών που αποτελούν αντικείμενο των πράξεων επεξεργασίας.

123. Όσον αφορά το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, με αυτό ζητείται να διευκρινιστεί αν η Russmedia όφειλε να λάβει μέτρα ασφαλείας για να εμποδίσει ή να περιορίσει την αντιγραφή ή την αναδιανομή του περιεχομένου των αγγελιών που περιλαμβάνουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Το ερώτημα αυτό αφορά την ερμηνεία του άρθρου 5, παράγραφος 1, στοιχεία β′ και στ′, και των άρθρων 24 και 25 του ΓΚΠΔ. Οι συγκεκριμένες διατάξεις αφορούν, και αυτές, υποχρεώσεις που δεν βαρύνουν τον εκτελούντα την επεξεργασία, αλλά τον υπεύθυνο επεξεργασίας.

124. Τούτου λεχθέντος, το άρθρο 32 του ΓΚΠΔ εξειδικεύει τις υποχρεώσεις του υπευθύνου επεξεργασίας και του τυχόν εκτελούντος την επεξεργασία όσον αφορά την ασφάλεια της επεξεργασίας αυτής[56].

125. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 32, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ ορίζει ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας και ο εκτελών την επεξεργασία εφαρμόζουν τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζεται το κατάλληλο επίπεδο ασφάλειας έναντι των κινδύνων που

[55] Βλ. σημείο 102 των παρουσών προτάσεων.

[56] Πρβλ. απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2024, MediaMarktSaturn (C-687/21, EU:C:2024:72).

ενέχει η επεξεργασία, λαμβάνοντας υπόψη τις τελευταίες εξελίξεις, το κόστος εφαρμογής αλλά και τη φύση, το περιεχόμενο, το πλαίσιο και τους σκοπούς της επεξεργασίας, καθώς και τους κινδύνους. Ομοίως, το άρθρο 32, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού ορίζει ότι κατά την εκτίμηση του ενδεδειγμένου επιπέδου ασφάλειας λαμβάνονται ιδίως υπόψη οι κίνδυνοι που απορρέουν από την επεξεργασία, ιδίως από τυχαία ή παράνομη καταστροφή, απώλεια, αλλοίωση, άνευ αδείας κοινολόγηση ή προσπέλαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

126. Στον βαθμό που το άρθρο 32, παράγραφος 2, του ΓΚΠΔ αφορά τις υποχρεώσεις του εκτελούντος την επεξεργασία, η διάταξη αυτή προϋποθέτει ότι η επεξεργασία των δεδομένων σύμφωνα με τις οδηγίες του υπευθύνου επεξεργασίας είναι επιτρεπτή και σύννομη. Ο εκτελών την επεξεργασία δεν υποχρεούται να ελέγχει τις ενέργειες του υπευθύνου επεξεργασίας για λογαριασμό του οποίου επεξεργάζεται δεδομένα. Αντιθέτως, οφείλει να λαμβάνει μέτρα με σκοπό τη διασφάλιση της ασφάλειας της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα έναντι των επεμβάσεων τρίτων. Ειδικότερα, το άρθρο 32, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού εξειδικεύει τις αρχές της ακεραιότητας και της εμπιστευτικότητας που προβλέπονται στο άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο στ′, του κανονισμού αυτού [57]. Σύμφωνα με τις αρχές αυτές, τα δεδομένα πρέπει να υποβάλλονται σε επεξεργασία από τον υπεύθυνο επεξεργασίας ή για λογαριασμό του κατά τρόπο που να εγγυάται τη δέουσα ασφάλεια των δεδομένων αυτών, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας από μη εξουσιοδοτημένη ή παράνομη επεξεργασία και απώλεια.

127. Εφόσον είναι δυνατόν αγγελίες που δημοσιεύονται σε διαδικτυακή αγορά να αναπαράγονται από τους φορείς εκμετάλλευσης άλλων διαδικτυακών τόπων, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης της εν λόγω διαδικτυακής αγοράς που αναγράφονται στον ιστότοπό της και, επομένως, είναι εκ των προτέρων γνωστές στους χρήστες που πραγματοποιούν αναρτήσεις, ο εκτελών την επεξεργασία θα πρέπει να εφαρμόζει μέτρα χάρη στα οποία να μπορεί να επιφέρει την απόσυρση των αγγελιών που διαγράφονται από τη δική του πλατφόρμα. Ειδικότερα, μπορεί να διαπιστωθεί ότι η επεξεργασία δεν είναι, ή έπαυσε να είναι, σύννομη, η δε πλατφόρμα μέσω της οποίας πραγματοποιείται η αναδιανομή μιας αγγελίας θα πρέπει να μπορεί να θέσει τέρμα στην παράβαση του ΓΚΠΔ και στους ιστοτόπους των συνεργατών της. Το αποτέλεσμα αυτό είναι συνεπές και με εκείνο που αφορά την τήρηση, από τον πάροχο υπηρεσιών φιλοξενίας, της προϋπόθεσης του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της οδηγίας 2000/31 [58].

128. Τουναντίον, και σε αντίθεση με ό,τι φαίνεται να επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, φρονώ ότι ο εκτελών την επεξεργασία δεν πρέπει να έχει την υποχρέωση να εμποδίσει ή να περιορίσει την αντιγραφή ή την αναδιανομή των αγγελιών που περιέχουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Δεν απόκειται στον εκτελούντα την επεξεργασία να καθορίσει ποιος και με ποιον τρόπο μπορεί να έχει πρόσβαση στις αγγελίες αυτές.

2) Η επεξεργασία των δεδομένων των χρηστών που πραγματοποιούν αναρτήσεις

129. Οι υποχρεώσεις και οι ευθύνες του φορέα εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς είναι μεγαλύτερες όσον αφορά την επεξεργασία των δεδομένων των χρηστών οι οποίοι πραγματοποιούν αναρτήσεις και δημιουργούν λογαριασμό στον εν λόγω φορέα εκμετάλλευσης. Στο πλαίσιο της επεξεργασίας αυτής, ο φορέας εκμετάλλευσης είναι ο υπεύθυνος επεξεργασίας, τα δε άρθρα 24 και 25 του ΓΚΠΔ έχουν πλήρη εφαρμογή ως προς αυτόν [59].

[57] Πρβλ. απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2023, Krankenversicherung Nordrhein (C-667/21, EU:C:2023:1022, σκέψη 68).

[58] Βλ. σημείο 93 των παρουσών προτάσεων.

[59] Βλ. σημείο 111 των παρουσών προτάσεων.

130. Το άρθρο 24 του ΓΚΠΔ προβλέπει γενική υποχρέωση του υπευθύνου επεξεργασίας να εφαρμόζει κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζει ότι η επεξεργασία των δεδομένων διενεργείται σύμφωνα με τον εν λόγω κανονισμό. Το άρθρο 25 του εν λόγω κανονισμού επιβάλλει στον υπεύθυνο επεξεργασίας την υποχρέωση να εφαρμόζει αποτελεσματικά, τόσο κατά τη στιγμή του καθορισμού των μέσων επεξεργασίας όσο και κατά τη στιγμή της επεξεργασίας, κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα, σχεδιασμένα για την εφαρμογή των αρχών προστασίας των δεδομένων και την ενσωμάτωση των απαραίτητων εγγυήσεων στην επεξεργασία, κατά τρόπο ώστε να πληρούνται οι απαιτήσεις του ίδιου κανονισμού και να προστατεύονται τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων.

131. Όπως προκύπτει από τα άρθρα 24 και 25 του ΓΚΠΔ, τα εν λόγω μέτρα πρέπει να ανταποκρίνονται στους συγκεκριμένους κινδύνους που ενέχει το πλαίσιο εντός του οποίου υποβάλλονται σε επεξεργασία τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Ο προσδιορισμός των συγκεκριμένων κινδύνων και ο καθορισμός των κατάλληλων μέσων πρέπει, βεβαίως, να αφεθούν στην κρίση του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο έχει στη διάθεσή του όλα τα πραγματικά στοιχεία σχετικά με το σύνολο των κρίσιμων βάσει των εν λόγω διατάξεων κριτηρίων, πλην όμως θα ήθελα να διατυπώσω και τις ακόλουθες διευκρινίσεις.

132. Όπως επισημαίνεται στην αιτιολογική σκέψη 75 του ΓΚΠΔ, η επεξεργασία δεδομένων μπορεί να ενέχει κινδύνους για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων, ιδίως όταν μπορεί να οδηγήσει, μεταξύ άλλων, σε κατάχρηση ταυτότητας και όταν τα υποκείμενα των δεδομένων ενδέχεται να εμποδίζονται να ασκήσουν έλεγχο επί των δεδομένων τους προσωπικού χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, κατά κανόνα, η κατάχρηση ταυτότητας γίνεται με σκοπό την τέλεση δολίων πράξεων, εις βάρος του υποκειμένου των δεδομένων ή τρίτων. Επιπλέον, όσον αφορά τις διαδικτυακές πλατφόρμες, η ανεύθυνη χρήση τους μπορεί να οδηγήσει σε παραβίαση των δικαιωμάτων των φυσικών προσώπων, ενώ η προοπτική το πρόσωπο που ευθύνεται για την παραβίαση αυτή να μπορεί να δράσει υπό συνθήκες πλήρους ατιμωρησίας επιτείνει τους εν λόγω κινδύνους.

133. Κατά συνέπεια, εφόσον ο υπεύθυνος επεξεργασίας διαχειρίζεται διαδικτυακή αγορά προσβάσιμη στους χρήστες που πραγματοποιούν αναρτήσεις, οι οποίοι, κατά τη χρήση της διαδικτυακής αυτής αγοράς, ενδέχεται να καταχραστούν την ταυτότητα άλλου προσώπου με δόλιους σκοπούς, οφείλει να εφαρμόσει μέτρα τα οποία να καθιστούν δυνατό τον περιορισμό του κινδύνου αυτού. Ειδικότερα, όπως επιτάσσει το άρθρο 25 του ΓΚΠΔ, προκειμένου να πληρούνται οι απαιτήσεις του εν λόγω κανονισμού και να προστατεύονται τα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να λαμβάνει υπόψη τον κίνδυνο αυτό τόσο κατά τον καθορισμό των μέσων επεξεργασίας όσο και κατά τον χρόνο της ίδιας της επεξεργασίας.

134. Υπό τις συνθήκες αυτές, ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς οφείλει, κατά τη γνώμη μου, να προβλέπει τεχνικά ή οργανωτικά μέτρα που να του παρέχουν τη δυνατότητα να εξακριβώνει την ταυτότητα των χρηστών που πραγματοποιούν αναρτήσεις. Πράγματι, μια τέτοια εξακρίβωση, αφενός, θα περιόριζε τον κίνδυνο παράνομης ή αθέμιτης επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε σχέση με το υποκείμενο των δεδομένων και, αφετέρου, θα καθιστούσε δυνατή την καταπολέμηση της ανεύθυνης χρήσης της διαδικτυακής αυτής αγοράς, δεδομένου ότι θα κλόνιζε το αίσθημα ατιμωρησίας των ανώνυμων χρηστών.

135. Οφείλω να διευκρινίσω ότι το αξίωμα της ανώνυμης χρήσης του διαδικτύου δεν αποκλείει την εξακρίβωση της ταυτότητας των χρηστών που πραγματοποιούν αναρτήσεις. Τα στοιχεία ενός χρήστη που προβαίνει σε ανάρτηση δεν μπορεί να είναι προσβάσιμα σε οποιονδήποτε χρήστη μιας πλατφόρμας. Μπορούν να εξακριβώνονται και να διατηρούνται αποκλειστικώς και

μόνον από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, προκειμένου αυτός να μπορεί να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις που υπέχει βάσει του ΓΚΠΔ. Για σκοπούς εξακρίβωσης, ο φορέας εκμετάλλευσης μπορεί να απαιτήσει τη γνωστοποίηση αριθμού τηλεφώνου και να χρησιμοποιήσει τον αριθμό αυτό για την επιβεβαίωση της εγγραφής. Μια τέτοια λύση δεν είναι ασυνήθιστη για τις διαδικτυακές πλατφόρμες.

136. Είναι μεν αληθές ότι ένα τέτοιο μέτρο δεν μπορεί να εξαλείψει κάθε κίνδυνο κατάχρησης ταυτότητας. Ωστόσο, ο ΓΚΠΔ απλώς επιβάλλει στον υπεύθυνο επεξεργασίας την υποχρέωση να λαμβάνει τεχνικά και οργανωτικά μέτρα για την αποφυγή, στο μέτρο του δυνατού, οποιασδήποτε προσβολής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα [60]. Επομένως, δεν πρόκειται για υποχρέωση αποτελέσματος, αλλά για υποχρέωση μέσου. Εν πάση περιπτώσει, από την απόφαση περί παραπομπής συνάγεται ότι η Russmedia δεν εφάρμοσε κανένα μέτρο που να της παρέχει τη δυνατότητα να ελέγξει την ταυτότητα του συντάκτη της επίμαχης αγγελίας κατά τον χρόνο της εγγραφής ή της δημοσίευσης της εν λόγω αγγελίας.

137. Υπό τις συνθήκες αυτές, προτείνω να δοθεί στο δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα η απάντηση ότι το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο στ′, το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο α′, και τα άρθρα 7, 24 και 25 του ΓΚΠΔ έχουν την έννοια ότι ο πάροχος υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, του οποίου η δραστηριότητα συνίσταται στη φιλοξενία δωρεάν ή επί πληρωμή αγγελιών σε διαδικτυακό τόπο κατόπιν αιτήματος των χρηστών του, ενεργεί υπό την ιδιότητα του εκτελούντος την επεξεργασία όσον αφορά τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται στις αγγελίες που αναρτώνται στη διαδικτυακή αγορά του. Στο πλαίσιο αυτό, δεν υποχρεούται να ελέγχει το περιεχόμενο των δημοσιευόμενων αγγελιών ή να εφαρμόζει μέτρα ασφαλείας ικανά να εμποδίσουν ή να περιορίσουν την αντιγραφή και την αναδιανομή του περιεχομένου των αγγελιών που δημοσιεύονται μέσω αυτού. Ωστόσο, οφείλει να εφαρμόζει κατάλληλα οργανωτικά και τεχνικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίσει την ασφάλεια της επεξεργασίας έναντι τρίτων. Αντιθέτως, ο εν λόγω πάροχος ενεργεί υπό την ιδιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας όσον αφορά τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των χρηστών που πραγματοποιούν αναρτήσεις και εγγράφονται στον διαδικτυακό τόπο του. Στο πλαίσιο αυτό, υποχρεούται να εξακριβώνει την ταυτότητα των εν λόγω χρηστών.

138. Θα εξετάσω στη συνέχεια εν συντομία, χάριν πληρότητας και για την περίπτωση που το Δικαστήριο δεν συνταχθεί με την ανάλυσή μου, τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες του φορέα εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς εάν θεωρηθεί ως υπεύθυνος επεξεργασίας, κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 7, του ΓΚΠΔ, όσον αφορά τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται στις αγγελίες που αναρτώνται στη διαδικτυακή αγορά του. Πράγματι, όπως προανέφερα [61], το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα φαίνεται να στηρίζονται στην παραδοχή ότι η Russmedia ενεργεί ως «υπεύθυνος επεξεργασίας».

β) Η περίπτωση κατά την οποία ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς θεωρείται ως υπεύθυνος επεξεργασίας των δεδομένων που περιέχονται στις αγγελίες

139. Προκαταρκτικώς, επισημαίνω ότι το γεγονός ότι ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς είναι υπεύθυνος επεξεργασίας δεν σημαίνει κατ’ ανάγκην ότι ο χρήστης που προβαίνει σε ανάρτηση στην εν λόγω διαδικτυακή αγορά δεν μπορεί, και αυτός, να θεωρηθεί ως υπεύθυνος επεξεργασίας [62].

[60] Πρβλ. απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2023, Natsionalna agentsia za prihodite (C-340/21, EU:C:2023:986, σκέψη 30).

[61] Βλ. σημείο 99 των παρουσών προτάσεων.

[62] Βλ., σχετικά με την προβληματική αυτή, σημείο 115 των παρουσών προτάσεων.

140. Συγκεκριμένα, ο ΓΚΠΔ αναγνωρίζει την ύπαρξη από κοινού ευθύνης η οποία δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην ίση ευθύνη των διαφόρων φορέων που σχετίζονται με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Τουναντίον, οι φορείς αυτοί μπορεί να εμπλέκονται σε διαφορετικά στάδια της επεξεργασίας και σε διαφορετικό βαθμό, οπότε το επίπεδο ευθύνης καθενός εξ αυτών πρέπει να εκτιμάται λαμβανομένων υπόψη όλων των κρίσιμων περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως.

141. Ωστόσο, θα επικεντρώσω την ανάλυσή μου στις υποχρεώσεις και τις ευθύνες του φορέα εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς, στον βαθμό που κρίσιμο εν προκειμένω είναι το ζήτημα της ευθύνης ενός τέτοιου φορέα εκμετάλλευσης για την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται σε αγγελία αναρτηθείσα στη διαδικτυακή αγορά του.

142. Με το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα ζητείται να διευκρινιστεί αν ο φορέας εκμετάλλευσης ενός διαδικτυακού τόπου υποχρεούται να εξακριβώσει, πριν από τη δημοσίευση μιας αγγελίας, αντιστοίχως, την ταυτότητα του προσώπου που αναρτά την αγγελία και του προσώπου το οποίο αυτή αφορά, καθώς και το περιεχόμενο των αγγελιών που αποστέλλουν οι χρήστες.

143. Επί του ζητήματος αυτού, δεν είμαι πεπεισμένος ότι ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς υποχρεούται να βεβαιώνεται ότι ο χρήστης που προβαίνει σε ανάρτηση είναι όντως το υποκείμενο των δεδομένων που περιέχονται σε μια αγγελία. Πράγματι, μια διαδικτυακή αγορά μπορεί να χρησιμοποιηθεί από έναν τέτοιο χρήστη και για τη δημοσίευση αγγελίας που αφορά άλλο πρόσωπο.

144. Ωστόσο, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να ελέγξει εάν η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα βασίζεται στη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων ή αν στηρίζεται σε άλλη θεμιτή βάση που προβλέπεται από τον νόμο. Η υποχρέωση αυτή του επιβάλλεται από το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο α', το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, του ΓΚΠΔ.

145. Επομένως, εάν ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς ενεργεί υπό την ιδιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας, οφείλει να βεβαιωθεί ότι το πρόσωπο του οποίου τα δεδομένα περιέχονται σε αγγελία έχει παράσχει τη συγκατάθεσή του για την επεξεργασία. Λογικά, οφείλει επίσης να ελέγχει το περιεχόμενο κάθε αγγελίας που υποβάλλεται από χρήστη ο οποίος πραγματοποιεί ανάρτηση, προκειμένου να εξακριβώσει εάν αυτή περιέχει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

146. Σύμφωνα με την αρχή της θεμιτής επεξεργασίας που προβλέπεται στο άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο α', του ΓΚΠΔ, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει επίσης να μεριμνά ώστε τα δεδομένα να υποβάλλονται σε επεξεργασία κατά τρόπο θεμιτό σε σχέση με το υποκείμενο των δεδομένων. Επιπλέον, κατά τα άρθρα 24 και 25 του κανονισμού αυτού, οφείλει επίσης να εφαρμόζει τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζει ότι η επεξεργασία διενεργείται σύμφωνα με τον εν λόγω κανονισμό. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να λαμβάνει υπόψη τους συγκεκριμένους κινδύνους που ενέχει το πλαίσιο εντός του οποίου τα δεδομένα υποβάλλονται σε επεξεργασία.

147. Η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που είναι δημοσίως προσβάσιμα σε διαδικτυακό περιβάλλον μπορεί να προκαλεί κινδύνους για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων και, ιδίως, να τους προκαλεί ζημία ή ηθική βλάβη.

148. Εφόσον ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς είναι υπεύθυνος για την επεξεργασία των δεδομένων που περιέχονται στις αγγελίες που αναρτώνται στην εν λόγω αγορά, οφείλει να ελέγχει τις αγγελίες πριν από τη δημοσίευσή τους στο διαδίκτυο, να εξακριβώνει εάν η επεξεργασία τους βασίζεται στη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων ή στηρίζεται σε άλλη θεμιτή βάση που προβλέπεται από τον νόμο και να θεσπίζει μέτρα κατά της επιβλαβούς για τα υποκείμενα των δεδομένων επεξεργασίας. Εάν δεν τηρεί τις αρχές αυτές, μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος για τυχόν παραβάσεις του εν λόγω κανονισμού, σύμφωνα με το άρθρο 82 του ΓΚΠΔ.

149. Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα ζητείται να διευκρινιστεί εάν ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς οφείλει να εφαρμόζει μέτρα ασφαλείας ικανά να εμποδίσουν ή να περιορίσουν την αντιγραφή και την αναδιανομή του περιεχομένου των αγγελιών που δημοσιεύονται μέσω αυτού.

150. Εάν, λαμβανομένου υπόψη του πλαισίου εντός του οποίου διενεργείται η επεξεργασία, υπάρχει η πιθανότητα οι αγγελίες να αναπαραχθούν από άλλους ιστοτόπους και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα να υποβληθούν σε περαιτέρω επεξεργασία κατά τρόπο ασύμβατο προς τους σκοπούς για τους οποίους έχουν συλλεγεί, ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα μπορούσε να εξετάσει το ενδεχόμενο εφαρμογής τέτοιων μέτρων, τα οποία πρέπει να είναι κατάλληλα. Πάντως, δεν είμαι πεπεισμένος ότι ο φορέας εκμετάλλευσης μια διαδικτυακής αγοράς, η οποία, από την άποψη του φορέα εκμετάλλευσης και των χρηστών που πραγματοποιούν αναρτήσεις, αντλεί την οικονομική της σημασία από το γεγονός ότι οι αγγελίες που αναρτώνται σε αυτήν είναι δημόσια προσβάσιμες, θα πρέπει να υποχρεωθεί να περιορίσει την αναδιανομή τους. Επιπλέον, συνήθης σκοπός της ανάρτησης περιεχομένου στο διαδίκτυο είναι κατά κανόνα να καταστεί προσβάσιμο σε όλους τους χρήστες του διαδικτύου, πράγμα που προϋποθέτει μια μορφή αναδιανομής. Εν πάση περιπτώσει, λαμβανομένων υπόψη όσων εξέθεσα στο σημείο 148 των παρουσών προτάσεων, η επίμαχη αγγελία δεν θα έπρεπε να δημοσιευθεί στη διαδικτυακή αγορά της Russmedia χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων.

151. Με την επιφύλαξη των ως άνω συμπληρωματικών παρατηρήσεων, όσον αφορά τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες του υπευθύνου επεξεργασίας, εμμένω στη θέση μου ότι ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς είναι εκτελών την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται στις αγγελίες που αναρτώνται στην εν λόγω αγορά[63]. Υπό τις συνθήκες αυτές, μένει να εξεταστεί η σχέση μεταξύ της οδηγίας 2000/31 και του ΓΚΠΔ.

Γ. Επί της σχέσεως μεταξύ του καθεστώτος της οδηγίας 2000/31 και του καθεστώτος του ΓΚΠΔ

152. Το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα αφορούν, μεταξύ άλλων, το άρθρο 2, παράγραφος 4, του ΓΚΠΔ, το οποίο διέπει τη σχέση μεταξύ του κανονισμού αυτού και της οδηγίας 2000/31. Επιπλέον, τα ερωτήματα αυτά μνημονεύουν τόσο στις διατάξεις του εν λόγω κανονισμού που καθορίζουν τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες του υπευθύνου επεξεργασίας όσο και το άρθρο 15 της οδηγίας αυτής. Επομένως, φαίνεται να προϋποθέτουν την παράλληλη εφαρμογή του ΓΚΠΔ και της εν λόγω οδηγίας.

153. Οφείλω, ωστόσο, να επισημάνω, πριν ασχοληθώ με την εν λόγω παράλληλη εφαρμογή των δύο αυτών νομοθετημάτων του δικαίου της Ένωσης (τμήμα 2), ότι υφίσταται σύγκρουση μεταξύ της περιπτώσεως που μνημονεύει το πρώτο προδικαστικό ερώτημα και της περιπτώσεως στην οποία αναφέρονται το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα (τμήμα 1).

[63] Βλ. σημείο 137 των παρουσών προτάσεων.

1. Ένας ουδέτερος πάροχος υπηρεσιών φιλοξενίας ως υπεύθυνος επεξεργασίας

154. Υπενθυμίζεται ότι από την ανάλυσή μου προκύπτει ότι η Russmedia ενεργούσε υπό την ιδιότητα του εκτελούντος την επεξεργασία όσον αφορά την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται στις αγγελίες που δημοσιεύονται στη διαδικτυακή της αγορά [64]. Αντιθέτως, η υπόθεση εργασίας του αιτούντος δικαστηρίου είναι ότι η εν λόγω εταιρία ενεργούσε ως υπεύθυνος επεξεργασίας. Υπό τις συνθήκες αυτές, με την απόφαση περί παραπομπής εγείρεται το ζήτημα αν ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς μπορεί να φέρει δύο ιδιότητες, ήτοι εκείνη του ουδέτερου παρόχου υπηρεσιών φιλοξενίας των πληροφοριών που αποθηκεύονται κατόπιν αιτήματος των χρηστών της υπηρεσίας του, κατά την έννοια του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31, και εκείνη του υπευθύνου επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται στις πληροφορίες αυτές. Ειδικότερα, αφενός, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα ζητείται να διευκρινιστεί εάν η Russmedia αποτελεί μεσάζοντα παροχής υπηρεσιών, κατά την έννοια του τμήματος 4 του κεφαλαίου ΙΙ της εν λόγω οδηγίας. Αφετέρου, το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα φαίνεται να εκκινούν από την παραδοχή ότι η εταιρία αυτή πρέπει να χαρακτηριστεί ως «υπεύθυνος επεξεργασίας», κατά την έννοια του ΓΚΠΔ.

155. Συναφώς, έχω επίγνωση ότι, στη νομολογία του, το Δικαστήριο δεν έχει αποκλείσει το ενδεχόμενο ένας υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά την έννοια του ΓΚΠΔ να μπορεί να διαδραματίζει ουδέτερο ρόλο όσον αφορά τις πληροφορίες που περιέχουν τα δεδομένα αυτά και να τυγχάνει της απαλλαγής από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31. Παρόμοια παρατήρηση έχει διατυπωθεί και από τους συγγραφείς της θεωρίας όσον αφορά τα εθνικά δικαστήρια [65].

156. Βεβαίως, σε πρώτο στάδιο, το Δικαστήριο έκρινε, στην απόφαση Google Spain και Google, ότι ο φορέας εκμετάλλευσης μηχανής αναζήτησης είναι υπεύθυνος επεξεργασίας όσον αφορά τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται σε πληροφορίες οι οποίες δημοσιεύονται ή αναρτώνται στο διαδίκτυο από τρίτους και εντοπίζονται, ευρετηριάζονται και αποθηκεύονται από τον εν λόγω φορέα εκμετάλλευσης [66]. Σε δεύτερο στάδιο, στην απόφαση Google France και Google, το Δικαστήριο ασχολήθηκε με το ζήτημα αν ο φορέας εκμετάλλευσης της ίδιας μηχανής αναζήτησης μπορούσε να τύχει της προβλεπόμενης στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 απαλλαγής από την ευθύνη [67]. Εντούτοις, η δεύτερη αυτή απόφαση δεν αφορούσε την εκμετάλλευση της εν λόγω μηχανής αναζήτησης, αλλά υπηρεσία αντιστοίχισης. Επιπλέον, με την απόφαση εκείνη, το Δικαστήριο άφησε το αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει εάν ο ρόλος που διαδραμάτιζε ο εν λόγω φορέας εκμετάλλευσης αντιστοιχούσε στον ρόλο του μεσάζοντα παροχής υπηρεσιών, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής [68].

157. Ακόμη σημαντικότερο είναι, αφενός, ότι, όπως προανέφερα [69], ο μεσάζων παροχής υπηρεσιών, κατά την έννοια που όρισε ο νομοθέτης στο τμήμα 4 του κεφαλαίου ΙΙ της οδηγίας 2000/31, δεν είναι δυνατόν να διαδραματίζει ρόλο που του παρέχει γνώση ή έλεγχο των δεδομένων που αποθηκεύονται και, επομένως, πρέπει να περιορίζεται σε ουδέτερη παροχή της υπηρεσίας του μέσω αμιγώς τεχνικής επεξεργασίας. Αφετέρου, ο ρόλος του υπευθύνου

64 Βλ. σημείο 120 των παρουσών προτάσεων.

65 Πρβλ. Keller, D., «The Right Tools: Europe's Intermediary Liability Laws and the EU 2016 General Data Protection Regulation», *Berkeley Technology Law Journal*, τόμος 33, αριθ. 1, 2018, σ. 373.

66 Βλ. απόφαση της 13ης Μαΐου 2014, Google Spain και Google (C-131/12, EU:C:2014:317).

67 Βλ. απόφαση της 23ης Μαρτίου 2010, Google France και Google (C-236/08 έως C-238/08, EU:C:2010:159, σκέψεις 106 έως 120).

68 Βλ. απόφαση της 23ης Μαρτίου 2010, Google France και Google (C-236/08 έως C-238/08, EU:C:2010:159, σκέψεις 114 έως 119).

69 Βλ. σημείο 49 των παρουσών προτάσεων.

επεξεργασίας περιλαμβάνει τον καθορισμό του σκοπού και του τρόπου της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και, ιδίως, την άσκηση επιρροής ως προς κατά πόσον τα δεδομένα αποτελούν αντικείμενο πράξεων επεξεργασίας, όπως η καταχώριση, τροποποίηση ή διάδοση, και, ενδεχομένως, ως προς τον προσδιορισμό των δεδομένων αυτών[70]. Η άσκηση τέτοιας επιρροής δεν συνάδει με τον ουδέτερο ρόλο που πρέπει να διατηρεί ένας πάροχος υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, όσον αφορά τις πληροφορίες που αποθηκεύονται κατόπιν αιτήματος των χρηστών, προκειμένου να μπορεί να τύχει της απαλλαγής από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31. Ομοίως, όπως εξήγησα[71], ο ΓΚΠΔ επιβάλλει στον υπεύθυνο της επεξεργασίας υποχρεώσεις και ευθύνες που απαιτούν από αυτόν να ενεργεί κατά τρόπο προληπτικό. Κατ' ουσίαν, προκειμένου να τηρεί τις αρχές που διέπουν την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να έχει γνώση των σχετικών δεδομένων και να ασκεί έλεγχο επ' αυτών. Τέτοιος έλεγχος επίσης δεν συμβιβάζεται με τον ουδέτερο ρόλο του παρόχου αυτού.

158. Επομένως, εάν, αφενός, μια υπηρεσία φιλοξενίας συνίσταται σε αποθήκευση πληροφοριών οι οποίες, από την άποψη του ΓΚΠΔ, συνιστούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και εάν, αφετέρου, ο πάροχος της εν λόγω υπηρεσίας θεωρείται ως υπεύθυνος επεξεργασίας, κατά την έννοια του εν λόγω κανονισμού, ο ρόλος του παρόχου δεν περιορίζεται στην ουδέτερη αποθήκευση των πληροφοριών αυτών. Κατά συνέπεια, ο πάροχος μιας τέτοιας υπηρεσίας αναλαμβάνει ενεργό ρόλο όσον αφορά τις πληροφορίες αυτές και αποκλείεται του ευεργετήματος της απαλλαγής από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31.

159. Η σύγκρουση που υφίσταται μεταξύ της περιπτώσεως που μνημονεύει το πρώτο προδικαστικό ερώτημα και εκείνης στην οποία αναφέρονται το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα ενισχύει την ερμηνεία του ΓΚΠΔ κατά την οποία ο φορέας εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς ενεργεί όχι υπό την ιδιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας όσον αφορά τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται στις αγγελίες που αποθηκεύει κατόπιν αιτήματος των χρηστών που πραγματοποιούν αναρτήσεις, αλλά υπό την ιδιότητα του εκτελούντος την επεξεργασία των εν λόγω δεδομένων[72].

160. Επισημαίνω, χάριν πληρότητας, ότι δεν μπορώ να αποκλείσω το ενδεχόμενο ο νομοθέτης της Ένωσης να επέλεξε να μην αποκλείσει τη δυνατότητα ένας παρόχου υπηρεσιών φιλοξενίας που ενεργεί υπό την ιδιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας να τύχει της απαλλαγής από την ευθύνη στο πλαίσιο της Digital Services Act. Συγκεκριμένα, μολονότι ο κανονισμός αυτός κατήργησε τα άρθρα 12 έως 15 της οδηγίας 2000/31[73], εντούτοις οι συγκεκριμένες διατάξεις επαναλήφθηκαν στον ίδιο κανονισμό, όπως έχουν ερμηνευθεί από το Δικαστήριο. Ο εν λόγω κανονισμός προσθέτει στο άρθρο 7 ότι «[ο]ι πάροχοι ενδιάμεσων υπηρεσιών δεν θεωρούνται μη επιλέξιμοι για την απαλλαγή από την ευθύνη […] αποκλειστικά και μόνο επειδή πραγματοποιούν, καλόπιστα και με επιμέλεια, εθελοντικές αυτεπάγγελτες έρευνες […] *ή επειδή λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις του ενωσιακού δικαίου και του εθνικού δικαίου, σε συμμόρφωση με το ενωσιακό δίκαιο*»[74]. Το πρώτο σκέλος της διατάξεως αυτής το οποίο αφορά τα «μέτρα που λαμβάνει οικειοθελώς ένας πάροχος» παρουσιάζει κοινά σημεία με τη διαμορφωθείσα νομολογία του Δικαστηρίου ήδη υπό το καθεστώς ισχύος της

[70] Βλ. σημεία 113 έως 115 των παρουσών προτάσεων.

[71] Βλ. σημείο 148 των παρουσών προτάσεων.

[72] Βλ., σχετικά με τον νομικό αυτό χαρακτηρισμό, σημείο 120 των παρουσών προτάσεων.

[73] Βλ. άρθρο 89 της Digital Services Act.

[74] Η υπογράμμιση δική μου.

οδηγίας 2000/31[75]. Το δεύτερο σκέλος, το οποίο αφορά τα «μέτρα που λαμβάνονται για τη συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης» και το οποίο προστέθηκε με τον ίδιο αυτό κανονισμό, παρέχει στον πάροχο υπηρεσιών φιλοξενίας τη δυνατότητα να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις που του επιβάλλει ο ΓΚΠΔ και να διατηρήσει τον ρόλο του ουδέτερου μεσάζοντα παροχής υπηρεσιών. Πάντως, η οδηγία 2000/31 δεν περιέχει σχετική ρήτρα ούτε υπάρχει λόγος να εισαχθεί τέτοια ρήτρα μέσω ερμηνείας της οδηγίας αυτής.

161. Μένει να προσδιοριστεί κατά πόσον ένας φορέας που εμπλέκεται στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ως εκτελών την επεξεργασία, εις βάρος του οποίου ενδέχεται να στοιχειοθετείται ευθύνη για την επεξεργασία των δεδομένων αυτών λόγω παραβάσεως του ΓΚΠΔ, μπορεί να επικαλεστεί την προβλεπόμενη στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 απαλλαγή από την ευθύνη.

2. Παράλληλη εφαρμογή του ΓΚΠΔ και της οδηγίας 2000/31

162. Το ζήτημα που εγείρεται με την απόφαση περί παραπομπής ανέκυψε λόγω του ότι μια πληροφορία αποθηκευθείσα κατόπιν αιτήματος αποδέκτη της υπηρεσίας περιείχε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των οποίων η επεξεργασία διενεργήθηκε κατά παράβαση του ΓΚΠΔ. Εξ ου και το ζήτημα επί του οποίου διαφωνούν οι διάδικοι της κύριας δίκης και το οποίο, από μακρού χρόνου, αποτελεί αντικείμενο συζητήσεων στη θεωρία[76]: μπορεί ένας φορέας εμπλεκόμενος στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, εις βάρος του οποίου ενδέχεται να στοιχειοθετείται ευθύνη για παράβαση του ΓΚΠΔ, να επικαλεστεί την απαλλαγή από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31;

163. Συναφώς, οφείλω να επισημάνω ότι, βάσει της αναλύσεως των δύο αυτών νομοθετημάτων του δικαίου της Ένωσης, ο πάροχος υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας ο οποίος είναι υπεύθυνος επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται στις πληροφορίες που αποθηκεύονται κατόπιν αιτήματος των χρηστών της υπηρεσίας αυτής δεν μπορεί να επικαλεστεί την απαλλαγή από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31[77]. Κατά συνέπεια, η ανάλυση που ακολουθεί αφορά αποκλειστικώς και μόνον το ζήτημα αν ένας πάροχος που ενεργεί υπό την ιδιότητα του εκτελούντος την επεξεργασία τέτοιων δεδομένων μπορεί να επικαλεστεί τη συγκεκριμένη απαλλαγή. Υπενθυμίζω ότι η εκ μέρους μου ανάλυση των διατάξεων του ΓΚΠΔ με οδηγεί στο να προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι η Russmedia ενήργησε υπό την ιδιότητα του εκτελούντος την επεξεργασία[78].

164. Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι το αιτούν δικαστήριο δεν διευκρινίζει αν, στη διαφορά της κύριας δίκης, μπορεί να θεμελιώνεται ευθύνη της Russmedia λόγω παραβάσεως του ΓΚΠΔ βάσει του άρθρου 82 του εν λόγω κανονισμού ή βάσει των κανόνων περί αστικής ευθύνης που προβλέπει το εθνικό δίκαιο. Συγκεκριμένα, η παράβαση κανόνα σχετικού με την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να συνεπάγεται ταυτόχρονα την παράβαση και άλλων κανόνων,

[75] Πρβλ. απόφαση YouTube και Cyando (σκέψη 115).

[76] Κατά την άποψη ορισμένων συγγραφέων της θεωρίας, η προβλεπόμενη στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 απαλλαγή από την ευθύνη εφαρμόζεται σωρευτικά με τον ΓΚΠΔ. Πρβλ. Keller, D., «The Right Tools: Europe's Intermediary Liability Laws and the EU 2016 General Data Protection Regulation», *Berkeley Technology Law Journal*, τόμος 33, αριθ. 1, 2018, σ. 371, και Sartor, G., «Providers' Liabilities in the New EU Data Protection Regulation: A Threat to Internet Freedoms?», *International Data Privacy Law*, τόμος 3, αριθ. 1, 2013, σ. 5 και 8. Άλλοι συγγραφείς θεωρούν ότι τα δύο αυτά καθεστώτα δεν αλληλοεπικαλύπτονται. Πρβλ. Riordan, J., *The Liability of Internet Intermediaries*, Oxford University Press, Οξφόρδη, σ. 383 και 384.

[77] Βλ. σημείο 157 των παρουσών προτάσεων.

[78] Βλ. σημείο 120 των παρουσών προτάσεων.

όπως των κανόνων περί προστασίας των καταναλωτών [79] και των δικαιωμάτων προσωπικότητας, ο δε νομοθέτης της Ένωσης δεν θέλησε να προβεί σε εξαντλητική εναρμόνιση των παρεχόμενων μέσων ένδικης προστασίας σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων του ΓΚΠΔ [80].

165. Εν πάση περιπτώσει, όσον αφορά την αστική ευθύνη, τόσο η οδηγία 2000/31 όσο και ο ΓΚΠΔ περιέχουν διατάξεις που παρέχουν στοιχεία για τη σχέση μεταξύ των δύο αυτών νομοθετημάτων του δικαίου της Ένωσης.

α) Επί των κρίσιμων διατάξεων της οδηγίας 2000/31

166. Το άρθρο 1, παράγραφος 5, στοιχείο β', της οδηγίας 2000/31, με τίτλο «Στόχος και πεδίο εφαρμογής», προβλέπει ότι η εν λόγω οδηγία δεν εφαρμόζεται σε ζητήματα σχετικά με τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας που καλύπτονται από τους ισχύοντες κανόνες του δικαίου της Ένωσης στον τομέα των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα, η διάταξη αυτή παραπέμπει στις οδηγίες 95/46 και 97/66 οι οποίες αντικαταστάθηκαν, αντιστοίχως, από τον ΓΚΠΔ [81] και την οδηγία 2002/58/ΕΚ [82].

167. Επιπλέον, η αιτιολογική σκέψη 14 της οδηγίας 2000/31, η οποία αφορά το ζήτημα για το οποίο κάνει λόγο το άρθρο 1, παράγραφος 5, της οδηγίας αυτής, αναφέρει ότι η προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ρυθμίζεται αποκλειστικά από τις οδηγίες 95/46 και 97/66, «που ισχύουν εξ ολοκλήρου για τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας. Οι εν λόγω οδηγίες θεσπίζουν ήδη ένα [ενωσιακό] νομικό πλαίσιο στον τομέα [των] δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και επομένως το θέμα δεν χρειάζεται να καλυφθεί στην [οδηγία 2000/31] προκειμένου να εξασφαλιστεί η ομαλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, ιδίως η ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ κρατών μελών. Η εκτέλεση και εφαρμογή της [εν λόγω τελευταίας] οδηγίας θα πρέπει να γίνεται τηρουμένων πλήρως των αρχών περί προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».

168. Κατά το παρελθόν, το Δικαστήριο ασχολήθηκε με την ερμηνεία του άρθρου 1, παράγραφος 5, στοιχείο β', της οδηγίας 2000/31.

169. Συγκεκριμένα, σε πρώτο στάδιο, στην απόφαση Promusicae [83], ασχολήθηκε με το ζήτημα αν το δίκαιο της Ένωσης επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να προβλέπουν, προς διασφάλιση της αποτελεσματικής προστασίας του δικαιώματος του δημιουργού, την υποχρέωση γνωστοποίησης των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο αστικής δίκης. Στην υπόθεση εκείνη, το αιτούν δικαστήριο παρέπεμψε σε διάφορες οδηγίες οι οποίες, κατά την εκτίμησή του, θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη νομική βάση μιας τέτοιας υποχρεώσεως.

170. Συναφώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι από το άρθρο 1, παράγραφος 5, στοιχείο β', της οδηγίας 2000/31 προκύπτει ότι μια τέτοια υποχρέωση, ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι προβλέπεται από την εν λόγω οδηγία, δεν μπορεί να θίγει τις απαιτήσεις που συνδέονται με την προστασία των

[79] Πρβλ. απόφαση της 28ης Απριλίου 2022, Meta Platforms Ireland (C-319/20, EU:C:2022:322, σκέψη 78).

[80] Πρβλ. απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024, Lindenapotheke (C-21/23, EU:C:2024:846, σκέψη 60).

[81] Κατά το άρθρο 94, παράγραφος 2, του ΓΚΠΔ, οι παραπομπές στην οδηγία 95/46 νοούνται ως παραπομπές στον εν λόγω κανονισμό.

[82] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες) (ΕΕ 2002, L 201, σ. 37). Οι παραπομπές του δικαίου της Ένωσης στην οδηγία 97/66 νοούνται, βάσει του άρθρου 19 της οδηγίας 2002/58, ως παραπομπές στην τελευταία αυτή οδηγία.

[83] Απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 2008 (C-275/06, EU:C:2008:54, σκέψεις 41 και 56).

δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα [84]. Συνεπώς, φαίνεται ότι το Δικαστήριο αναφέρθηκε στο ενδεχόμενο παράλληλης εφαρμογής της οδηγίας 2000/31 και των νομοθετημάτων του δικαίου της Ένωσης που αφορούν την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

171. Σε δεύτερο στάδιο, το Δικαστήριο ασχολήθηκε, στην απόφαση La Quadrature du Net κ.λπ. [85], με το ζήτημα αν η οδηγία 2000/31 αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία επιβάλλει στους παρόχους πρόσβασης σε υπηρεσίες ηλεκτρονικής επικοινωνίας προς το κοινό και στους παρόχους υπηρεσιών αποθήκευσης την υποχρέωση γενικής και χωρίς διάκριση διατήρησης των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που σχετίζονται με τις υπηρεσίες αυτές. Το αιτούν δικαστήριο στην υπόθεση εκείνη εκτιμούσε ότι το ζήτημα αυτό διεπόταν από την εν λόγω οδηγία και ότι το άρθρο 15 της οδηγίας αυτής δεν θέσπιζε, αυτό καθεαυτό, την κατ' αρχήν απαγόρευση διατήρησης δεδομένων σχετικών με τη δημιουργία περιεχομένου από την οποία να επιτρέπεται μόνον εξαιρετικώς η παρέκκλιση [86].

172. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η οδηγία 2000/31 δεν έχει εφαρμογή στον τομέα της προστασίας του απορρήτου των επικοινωνιών και των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, καθόσον η προστασία αυτή διέπεται, αναλόγως της περίπτωσης, από την οδηγία 2002/58 ή από τον ΓΚΠΔ [87].

173. Ο κατηγορηματικός χαρακτήρας της απαντήσεως αυτής οφείλεται στο πλαίσιο εντός του οποίου δόθηκε η συγκεκριμένη απάντηση.

174. Συγκεκριμένα, αφενός, δεν μπορεί να λησμονείται ότι η αιτιολογική σκέψη 15 της οδηγίας 2000/31 αφορά ειδικά το απόρρητο των επικοινωνιών και αναφέρει ότι, βάσει της οδηγίας 97/66, η οποία μνημονεύεται στο άρθρο 1, παράγραφος 5, στοιχείο β', της οδηγίας 2000/31, «τα κράτη μέλη οφείλουν να απαγορεύουν κάθε μορφή υποκλοπής ή παρακολούθησης των εν λόγω επικοινωνιών από τρίτα άτομα, εκτός του αποστολέα και του αποδέκτη τους, εκτός αν υπάρχει σχετική νόμιμη άδεια». Η οδηγία 2002/58, η οποία αντικατέστησε την οδηγία 97/66, επιβεβαιώνει την απαγόρευση αυτή και καθορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες τα κράτη μέλη μπορούν να παρεκκλίνουν από αυτήν. Ομοίως, υπό το καθεστώς ισχύος του ΓΚΠΔ, η διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών όσον αφορά τα μέτρα παρέκκλισης σχετικά με την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα περιορίζεται στο άρθρο 23 του εν λόγω κανονισμού.

175. Αφετέρου, για να καταλήξει στην κρίση περί της οποίας έγινε λόγος στο σημείο 171 των παρουσών προτάσεων, το Δικαστήριο επισήμανε ότι η προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών καθώς και των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα διέπεται αποκλειστικά από την οδηγία 2002/58 ή από τον ΓΚΠΔ, «διευκρινιζομένου ότι η προστασία την οποία σκοπεί να διασφαλίσει η οδηγία 2000/31 δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να θίξει τις απαιτήσεις που απορρέουν από την οδηγία 2002/58 και από τον [ΓΚΠΔ]» [88].

176. Συνεπώς, αφενός, από τη νομολογία περί του άρθρου 1, παράγραφος 5, στοιχείο β', της οδηγίας 2000/31 συνάγεται ότι η εν λόγω οδηγία δεν εφαρμόζεται στα ζητήματα που αποτελούν αντικείμενο ειδικής ρυθμίσεως στο πλαίσιο της οδηγίας 2002/58 και του ΓΚΠΔ. Αφετέρου, η

[84] Πρβλ. απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 2008, Promusicae (C-275/06, EU:C:2008:54, σκέψη 57).

[85] Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2020 (C-511/18, C-512/18 και C-520/18, EU:C:2020:791, σκέψη 193).

[86] Πρβλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2020, La Quadrature du Net κ.λπ. (C-511/18, C-512/18 και C-520/18, EU:C:2020:791, σκέψη 194).

[87] Βλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2020, La Quadrature du Net κ.λπ. (C-511/18, C-512/18 και C-520/18, EU:C:2020:791, σκέψη 212).

[88] Βλ. απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2020, La Quadrature du Net κ.λπ. (C-511/18, C-512/18 και C-520/18, EU:C:2020:791, σκέψη 200).

οδηγία 2000/31 και οι ισχύοντες κανόνες του δικαίου της Ένωσης στον τομέα των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εφαρμόζονται παράλληλα όσον αφορά οποιοδήποτε άλλο ζήτημα, πλην όμως οι διατάξεις της εν λόγω οδηγίας δεν μπορούν να θίγουν τις απαιτήσεις που συνδέονται με την προστασία των δεδομένων αυτών.

β) Επί των κρίσιμων διατάξεων του ΓΚΠΔ

177. Η ερμηνεία που διατύπωσα στο σημείο 176 των παρουσών προτάσεων επιρρωννύεται από το άρθρο 2, παράγραφος 4, του ΓΚΠΔ, το οποίο προβλέπει ότι ο κανονισμός αυτός «δεν θίγει» την εφαρμογή της οδηγίας 2000/31, ιδίως των κανόνων που αφορούν την ευθύνη των μεσαζόντων παροχής υπηρεσιών που προβλέπονται στα άρθρα 12 έως 15 της εν λόγω οδηγίας [89].

178. Μολονότι, στην ορολογία του δικαίου της Ένωσης, η διαπίστωση ότι μια νομική πράξη ή κάποια από τις διατάξεις της «δεν θίγει την εφαρμογή» άλλης πράξης μπορεί να συνεπάγεται διαφορετικές λύσεις, ο ΓΚΠΔ διευκρινίζει ότι δεν θίγει την εφαρμογή, ειδικώς, των συγκεκριμένων διατάξεων της οδηγίας 2000/31. Επομένως, ο νομοθέτης της Ένωσης θέλησε να επισημάνει το γεγονός ότι ο κανονισμός αυτός δεν περιορίζει το πεδίο εφαρμογής των συγκεκριμένων διατάξεων της εν λόγω οδηγίας. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ο ΓΚΠΔ υπερισχύει της οδηγίας 2000/31 λόγω του ότι εκδόθηκε μετά την οδηγία.

γ) Τελικές παρατηρήσεις

179. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, τόσο η οδηγία 2000/31, όπως έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο [90], όσο και ο ΓΚΠΔ [91] έχουν τέτοια διάρθρωση ώστε να καθίσταται δυνατή η παράλληλη εφαρμογή τους στα ζητήματα που δεν αποτελούν αντικείμενο ειδικής ρυθμίσεως στο πλαίσιο του εν λόγω κανονισμού. Απομένει, επομένως, να προσδιοριστεί κατά πόσον ο ΓΚΠΔ περιλαμβάνει ρήτρα η οποία επιτελεί λειτουργία παρόμοια με εκείνη του άρθρου 14, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας.

180. Συναφώς, το άρθρο 82, παράγραφος 3, του ΓΚΠΔ ορίζει ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία, αναλόγως της περιπτώσεως, απαλλάσσεται από την ευθύνη για τη ζημία που προκλήθηκε από την επεξεργασία που συνιστά παράβαση του εν λόγω κανονισμού, «εάν αποδεικνύει ότι δεν φέρει καμία ευθύνη για το γενεσιουργό γεγονός της ζημίας». Σε περίπτωση παραβίασης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από «τρίτο», κατά την έννοια του άρθρου 4, σημείο 10, του εν λόγω κανονισμού, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο εκτελών την επεξεργασία μπορεί να απαλλαγεί από την ευθύνη του, βάσει του άρθρου 82, παράγραφος 3, του ίδιου κανονισμού, αποδεικνύοντας ότι η τυχόν παράβαση της υποχρέωσης προστασίας των δεδομένων δεν συνδέεται αιτιωδώς με τη ζημία που υπέστη το φυσικό πρόσωπο [92].

181. Φρονώ ότι το άρθρο 82, παράγραφος 3, του ΓΚΠΔ δεν αποτελεί ρήτρα απαλλαγής από την ευθύνη η οποία επιτελεί παρόμοια λειτουργία με εκείνη του άρθρου 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31.

[89] Βλ., επίσης, αιτιολογική σκέψη 21 του ΓΚΠΔ.

[90] Βλ. σημείο 176 των παρουσών προτάσεων.

[91] Βλ. σημείο 178 των παρουσών προτάσεων.

[92] Βλ. απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2023, Natsionalna agentsia za prihodite (C-340/21, EU:C:2023:986, σκέψη 72).

182. Συγκεκριμένα, το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 έχει εφαρμογή μόνον εφόσον ο μεσάζων πάροχος υπηρεσιών μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος, βάσει των κανόνων που έχουν εφαρμογή ως προς αυτόν, για τις πληροφορίες που αποθηκεύει κατόπιν αιτήματος των χρηστών της υπηρεσίας μεσολάβησης που παρέχει. Επομένως, το ζήτημα της δυνατότητας εφαρμογής της διατάξεως αυτής τίθεται μόνον εφόσον πληρούνται οι προβλεπόμενες από τους εφαρμοστέους κανόνες προϋποθέσεις ευθύνης του λόγω παρόχου για τις αποθηκευόμενες πληροφορίες. Συναφώς, οι προϋποθέσεις του προβλεπόμενου στο άρθρο 82 του ΓΚΠΔ δικαιώματος αποζημίωσης καθορίζονται στις παραγράφους 1 έως 3 του άρθρου αυτού. Το άρθρο 82, παράγραφος 3, του κανονισμού αυτού θεσπίζει απλώς και μόνον μια προϋπόθεση της ευθύνης αυτής[93]. Ειδικότερα, η στοιχειοθέτηση της ευθύνης του υπευθύνου επεξεργασίας, δυνάμει του άρθρου 82 του εν λόγω κανονισμού, *εξαρτάται από την ύπαρξη πταίσματος του υπευθύνου επεξεργασίας*, το οποίο τεκμαίρεται, εκτός αν αυτός αποδείξει ότι δεν μπορεί να του καταλογιστεί καμία ευθύνη για το ζημιογόνο γεγονός, κατά την έννοια της παραγράφου 3[94].

183. Επομένως, ο εκτελών την επεξεργασία ο οποίος μπορεί να υπέχει ευθύνη βάσει του άρθρου 82 του ΓΚΠΔ δεν αποκλείεται του ευεργετήματος της απαλλαγής από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31.

184. Πάντως, δεν πρέπει να λησμονείται ότι η ευθύνη του εκτελούντος την επεξεργασία μπορεί να στοιχειοθετηθεί βάσει του άρθρου 82, παράγραφος 2, δεύτερη περίοδος, του ΓΚΠΔ μόνον εάν δεν τήρησε τις προβλεπόμενες από τον εν λόγω κανονισμό υποχρεώσεις που επιβάλλονται ειδικά στους εκτελούντες την επεξεργασία ή εάν υπερέβη ή ενήργησε αντίθετα προς τις νόμιμες εντολές του υπευθύνου επεξεργασίας. Επομένως, οι υποχρεώσεις και οι ευθύνες του φορέα εκμετάλλευσης διαδικτυακής αγοράς ο οποίος ενεργεί υπό την ιδιότητα του εκτελούντος την επεξεργασία όσον αφορά τα δεδομένα που περιέχονται στις αγγελίες που δημοσιεύονται στην πλατφόρμα του σχετίζονται κατά κύριο λόγο με το άρθρο 32 του εν λόγω κανονισμού[95].

185. Ωστόσο, όπως προανέφερα, δεν προκύπτει με σαφήνεια εάν, στη διαφορά της κύριας δίκης, μπορεί να στοιχειοθετείται ευθύνη της Russmedia για παράβαση του ΓΚΠΔ βάσει του άρθρου 82 του εν λόγω κανονισμού ή βάσει των εθνικών διατάξεων. Εφόσον η ευθύνη για παράβαση του εν λόγω κανονισμού μπορεί να στοιχειοθετείται βάσει των εθνικών διατάξεων (με συνέπεια να μην έχει εφαρμογή το άρθρο 82, παράγραφος 3, του ίδιου κανονισμού), συντρέχουν ακόμη λιγότεροι λόγοι για τον αποκλεισμό της εν λόγω οντότητας από το ευεργέτημα της απαλλαγής από την ευθύνη που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31.

186. Συμπερασματικώς, εκτιμώ ότι ένας φορέας ο οποίος εμπλέκεται στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ως εκτελών την επεξεργασία, και εις βάρος του οποίου ενδέχεται να στοιχειοθετείται ευθύνη για παράβαση του ΓΚΠΔ, μπορεί να επικαλεστεί την προβλεπόμενη στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31 απαλλαγή από την ευθύνη. Συνεπώς, το συμπέρασμά μου όσον αφορά τη σχέση μεταξύ των δύο αυτών νομοθετημάτων του δικαίου της Ένωσης δεν είναι ικανό να μεταβάλει τις προτάσεις μου επί των απαντήσεων που πρέπει να δοθούν στα προδικαστικά ερωτήματα.

93 Πρβλ. απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2023, Krankenversicherung Nordrhein (C-667/21, EU:C:2023:1022, σκέψη 94).

94 Πρβλ. απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2024, Agentsia po vpisvaniyata (C-200/23, EU:C:2024:827, σκέψη 163).

95 Βλ. σημείο 126 των παρουσών προτάσεων.

V. Πρόταση

187. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα του Curtea de Apel Cluj (εφετείου Cluj, Ρουμανία) ως εξής:

1) Το άρθρο 14, παράγραφος 1, της οδηγίας 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο»),

   έχει την έννοια ότι

   ο πάροχος υπηρεσίας της κοινωνίας της πληροφορίας, συνιστάμενης στη διάθεση στους χρήστες διαδικτυακής αγοράς στην οποία μπορούν να δημοσιεύονται αγγελίες δωρεάν ή έναντι αμοιβής, μπορεί να τύχει της προβλεπόμενης στην εν λόγω διάταξη απαλλαγής από την ευθύνη, και στην περίπτωση που ο αναφέρει, στους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης της διαδικτυακής αγοράς του, ότι, μολονότι δεν διεκδικεί δικαίωμα κυριότητας επί του υλικού που παρέχεται, αναρτάται, μεταφορτώνεται ή αποστέλλεται, εντούτοις διατηρεί το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το υλικό αυτό, περιλαμβανομένων της αντιγραφής, διανομής, διαβίβασης, δημοσίευσης, αναπαραγωγής, τροποποίησης, μετάφρασης, παραχώρησης σε συνεργάτες και διαγραφής του ανά πάσα στιγμή, ακόμη και χωρίς να χρειάζεται να παράσχει αιτιολογία προς τούτο, υπό την προϋπόθεση ότι ο εν λόγω πάροχος δεν λαμβάνει μέτρα τα οποία του στερούν την ιδιότητα του ουδέτερου παρόχου υπηρεσιών φιλοξενίας.

2) Το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο στ′, το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο α′, και τα άρθρα 7, 24 και 25 του κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων),

   έχουν την έννοια ότι:

   ο πάροχος υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, του οποίου η δραστηριότητα συνίσταται στη φιλοξενία δωρεάν ή επί πληρωμή αγγελιών σε διαδικτυακό τόπο κατόπιν αιτήματος των χρηστών του, ενεργεί υπό την ιδιότητα του εκτελούντος την επεξεργασία όσον αφορά τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που περιέχονται στις αγγελίες που αναρτώνται στη διαδικτυακή αγορά του. Στο πλαίσιο αυτό, δεν οφείλει να ελέγχει το περιεχόμενο των δημοσιευόμενων αγγελιών ή να εφαρμόζει μέτρα ασφαλείας ικανά να εμποδίσουν ή να περιορίσουν την αντιγραφή και την αναδιανομή του περιεχομένου των αγγελιών που δημοσιεύονται μέσω αυτού. Ωστόσο, οφείλει να εφαρμόζει κατάλληλα οργανωτικά και τεχνικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίσει την ασφάλεια της επεξεργασίας έναντι τρίτων. Αντιθέτως, ενεργεί υπό την ιδιότητα του υπευθύνου επεξεργασίας όσον αφορά τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των χρηστών που πραγματοποιούν αναρτήσεις και εγγράφονται στον διαδικτυακό τόπο του. Στο πλαίσιο αυτό, οφείλει να εξακριβώνει την ταυτότητα των εν λόγω χρηστών.